

HLASY

Katolického spolku tiskového.

ZÁSLUHY PAPEŽŮ.

V PRAZE 1914.

Nákladem Katolického spolku tiskového. — V komisi
Cyrillo-Methodějského knihkupectví Gustava Francla.

ZÁSLUHY PAPEŽŮ.

NAPSAL

J. JEŽEK.

NÁKLADEM KATOLICKÉHO SPOLKŮ TISKOVÉHO. — V KOMISI
CYRILLO-METHODĚJSKÉHO KNIHKUPECTVÍ GUST. FRANCLA.

1914.

Nihil obstat.

Dr. J o s. T u m p a c h,
censor.

Imprimatur.

Z kníž. arcib. Ordinariátu v Praze, dne 4. října 1913,
čís. 13.279.

Dr. Jan Nep. Sedlák,
generální vikář.

ÚVOD.

Za našich dnů nevěra a blud pod rouškou svobodomyslnosti dorážejí skrytě i zjevně proti stolci Petrovu, kojíce se nadějí, že na cti utrháním, potupou a lživými pověstmi otřesou základy Církve katolické, že jednotlivce, ano i celé národy ve víře zviklají, popletou, zákony božské i církevní alespoň na čas v lehkost uvedou, zmatek a neřesti rozšíří a množství dosud věrných srdcí sv. Otcí odcizí.

Když dnes „volnomyšlenkáři“ rozhazují mezi lid brožury pod názvem „Hříchy papežův“, aby nejvyšší hlavy Církve zlomyslně zostudili, nebude věru zbytečno, uvedeme-li věřícím katolíkům na pamět, kterak římsští papežové získali si nesmrtelné zásluhy tím, že hájíce svobody a pozemského blaha národův evropských, zachránili střední Evropu od záplavy a nájezdů divokých Hunů, Vandalů, Longobardův a Turků, jak papežové hájili vždy svatosti a nerozlučitelnosti manželství, zasazovali se o zrušení otroctví, jak bývali zprostředkovateli míru a rozhodčími soudci mezi znepřátelenými vladaři

a národy, kterak horlivě šířili víru, pečovali o školství, podporovali studia, umění, civilisaci a mravnost, jak bojovali proti pověrám, chránili utiskovaných, ujímali se chudých a nemocných, vážili si učencův i umělcův a vyznamenávali je. Učiníme tak v jednotlivých statích.

I.

Papežové hájili svobody a pozemského blaha národův evropských, zachránivše střední Evropu zejména od Hunů, Vandalů, Longobardův a Turků.

Když byla sv. Církev pod správou 44 papežů, kteří téměř všickni mučednickou krví zkropili mladistvé osení Kristovo na zemi, vydobyla po 3 stoletích práva, pokoje a zevnějšího vítězství, a pak zase po 300letých nepokojích vnitřních, rozličnými kacíři zosnovaných a od mocných knížat podporovaných, zvítězila slavně i nad bludaři, nastalo veliké stěhování divokých národů z Asie do Evropy, záhubou hrožíc nejen křesťanství, ale i jednotlivým zemím a národům. Gothové, Svévové, Vandalové, zejména však Hunové bořili, plenili, pálili a hubili krajiny evropské od východu až na západ, dorazivše na svém vítězném pochodu téměř až do Říma. V čele divokých Hunů stál Attila, jenž sám „metlou Boží“ se nazýval. R. 452 vyvrátil Akvilej, spálil Veronu, Mantovu, Kremonu a jiná města, a již blížil se k věčnému městu. Císař a lid římský utíkají se k papeži, prosíce o záchranu. Papež Lev I., jež dějiny právem nazývají „Velikým“, nepozbyl mysli ani odvahy a jsa si vědom vznešeného úřadu a světového povolání svého, spěchá „metle Boží“ vstříc a u Mantovy staví se jí v cestu. Přiděn rouchem velekněžským a doprovázen několika kněžími, srdnatě a důstojně pro-

mlouvá k Attilovi asi tato slova: „Veliký Attilo! Rychle a rozhodně všude zvítěziv, stal jsi se pánem králův a více než poloviny Evropy. Senát a lid římský, jsouce kdysi sami vítězi a podmaniteli celého téměř světa, koří se Tobě a žádají pokorně o přízeň Tvou. — Co lze mysliti slavnějšího a pro věky budoucí památnějšího, nežli že národ římský, před nímž kdysi kořili se králové a národové, koří se nyní před Tebou? — Ty bys ovšem mohl se chlubit, že dobytím Říma dobyl jsi celého světa. Leč jiné vítězství kyne Tobě. Když Tě Bůh povýšil na vrchol lidské slávy, nic Tě neučiní podobnějším samému Bohu, leč když laskavě ušetříš těch, jež zkaziti Tobě snadno. Sílu ramene Tvého poznali všichni, kteří Tobě postavili se na odpor. Prokaž tudíž milost těm, kteří bez odporu tobě se koří a Tvému rozkazu se podrobují!“

Tato skromná vznešenost a důstojná pokora papežova odzbrojila surového divocha a naplnila ho podivením.

„Bud' jsi, kdo bud'“, odpovídá Attila papeži, „člověk nebo anděl, Řím a Italie budou Tobě povděčny za svou záchranu. Tys v okamžiku dokázal nemnohými slovy, čeho nedovedl císař se vším vojskem svým. Děkuj Bohu, jemuž sloužíš; Attila Jemu a Tobě přiznává vítězství!“

Po té zhoubce Evropy uzavřel s Římem mír a odtáhl. Římané s jásotem vítali vracejícího se papeže, svého zachránce.¹⁾ Ale brzy po tom (r. 455) objeví se před Římem král Vandalův Genserich (Giserich, Gaiserich), „nový vlk severu“, žízňě po tom, aby Řím proměnil ve zříceniny.

A zase je to papež Lev I. Veliký, jenž zachraňuje věčné město. Ku prosbám papežovým slibuje Genserich, že bude životů Římanů šetřeno, město

¹⁾ Dle Andlava a Donina.

že nebude spáleno a zajatci že nebudou mučeni. Leč přes to vše Genserich dovolil město po 14 dní drancovat; Vandalové brali, kde co, a kazili díla umělecká (vandalismus).

Když r. 593 longobardský král Agilulf táhl s veškerou mocí vojenskou na Řím a položil se před branami, nastalo v městě, jež nemělo ani posádky, velké zděšení. Tu vydal se papež Řehoř I. Veliký do tábora nepřátelského. Král vyšel mu vstříc a byl jeho vznešenou důstojností i jeho prosbami tak dojat, že upustil od obléhání a dobytí Říma. Po té jednáno o mír. Papež byl ochoten velikými penězi jej zakoupiti a snažil se, jak mohl, o to, by všeobecný mír byl uzavřen.²⁾

Věru bez papežů Řím ležel by dávno v ssutinách jako pyšné Ninive a rozmařilý Babylon. — Když longobardský král Ratchis obléháje r. 748 Perugii, chystal se proti Římu, hrůza zmocnila se věčného města, jehož všecka naděje spočívala v papeži. Sv. Otec Zachariáš (741—752) vydal se v průvodu několika kněží do tábora longobardského a výmluvnou řečí pohnul krále tak, že s vojskem od Perugie odtáhl a roku následujícího korunu svou k nohám papežovým složil, a přijav roucho řeholní v klášteře montekassinském sloužil Bohu. Jeho manželka Tasie a dcera Ragentruda vystavěly u Plombariole ženský klášter, v němž potom žily.

A před sto lety objevil se v Evropě nový Attila — Napoleon I. Bonaparte, který vyšvihnuv se z vojenského důstojníka až na trůn a vstaviv sobě sám císařskou korunu na hlavu (r. 1804), chtěl všechny státy evropské podříditi svému žezlu, bořil trůny, ujařmoval národy, ano chtěl stůj co stůj mírumilov-

²⁾ Zeitschrift für kath. Theologie, Innsbruck 1879, 191.

ného papeže Pia VII. dostati zcela ve svou moc, zejména přeložením stolce sv. Petra z Říma do Francie. Mimo to Napoleon I. žádal od papeže, by zrušil manželství, ve které bratr císařův Jeronym vešel v Sev. Americe s protestantkou Pattersonovou, což papež učiniti nemohl; dále Napoleon chtěl, aby sv. Otec uznal sesazení krále Ferdinanda IV. s trůnu neapolského a dosazení tam Napoleonova bratra Josefa za nového krále, poté žádal zavedení svého zákoníku (Côte) v církevním státu, pak aby papež uznal gallikánské svobody a 77 tak zvaných „organických článků“, jimiž svoboda církve byla obmezována; konečně žádal Napoleon I., aby papež zrušil duchovní řády a kněžské bezženství. Když Pius VII. žádostem císařovým nevyhověl, Napoleon přivtělil r. 1809 zbytky státu papežského k říši francouzské a Řím prohlásil za město svobodné a císařské. Dekret o tom oznámen byl dne 10. června 1809 v Římě, prapor papežský s Andělského hradu sňat a vztýčen tam francouzský. Leč na večer téhož dne při vši ostražitosti Francouzů byla v Římě na obvyklých místech vyhlášena exkomunikační bula, která Napoleona výslovně nejmenujíc, dávala do klatby všechny násilníky a lupiče církevního státu. Poté papež Pius VII. odvezen z Říma do Savony v zajetí.

Když Napoleon dozvěděl se o klatbě papežské, pravil posměšně: „Pro to snad nebudou mým vojákům padati pušky z rukou!“

A padaly; neboť když armáda Napoleonova r. 1812 vracela se z nešťastné výpravy z Ruska do Francie, vojínům hladem zmořeným a zimou zkřehlým padala skutečně zbraň z rukou!

Jak papež Pius VII. hájil svobody a pozemského blaha evropských národů, zřejmo z toho, že

když Napoleon I. žádal papeže, aby žádného Angličana, Rusa a Švéda v církevním státu netrpěl a své přístavy těmto národům zcela uzavřel, učině nepřátele císařovy i svými nepřateli, napsal mu papež: „Bůh přikazuje nám žítí v míru se všemi lidmi bez rozdílu, jsou-li katolíci nebo protestanté, zda blízko či daleko od nás žijí, zdali nám škoditi či prospěti mohou. Nesmíme poslání od Boha nám svěřeného zneužívatí, a to bychom činili, kdybychom pro důvody od Vašeho Veličenstva uvedené, platí-li to totiž bludařským, nám ustavičně škodícím mocností, s Vaším návrhem souhlasili a meč proti nim tasili.“

Protože Pius VII. nesouhlasil ani s bojovnými, ani s jinými choutkami Napoleonovými, byl vězněn a teprve r. 1814 propuštěn na svobodu; ale zastáváním práv národů, hájením svatosti manželství atd. zvítězil nad Attilou II., zůstaviv po sobě neméně čestnou památku, jako papež Leo I. Veliký.

A nyní vizme, jak římsští papežové bránili evropských národů proti nájezdům tureckým.

Jako lavina, vznikajíc často z příčin neznámých a stále rostouc překvapující prudkostí přináší zhoubu a smrt v kraje úrodné, tak povstala a vedla si moc turecká. Skrovná horda kočovníků, počtem asi 50 tisíc lidí, vystěhovala se počátkem XIII. století ze strachu před Mongoly z krajiny Maham v Chorasáně na západ do Armenie a počala se koncem XIII. stol. tak rychle rozmáhati, že za krátko šířila spoustu ve třech dílech světa, v Asii, Africe a v Evropě. Horlivost pro slávu a velikost kmene svého, osobní udatnost, přísný mrav, fanatická nábožnost spojená s pevnou věrou, toť byly znaky, jimiž se vyznačovali první vůdcové Osmanliů či Turků.

Vlastní základ k vytvoření veliké říše položil

O s m a n (1288—1326). Zabral mnohé hrady řecké v Malé Asii, dobyl některých měst a zřídil loupeživou moc námořní, která stala se postrachem nejen Byzancie, nýbrž i Benatčanů a Janovanů, zejména pak ostrovů řeckých. Po něm národ obdržel jméno „osmanských Turků“.

Osmanův nástupce O r c h a n (1326—1359) zmocnil se Brussy, Nikomedie, Niceje a jiných míst byzantské državy v Malé Asii, a přenesl panství své do Evropy. Ve vojenství jest Orchan původcem důležitého pro všechny potomní časy sboru j a n i č á r ů, který byl zřízen ze zajatých křesťanských mladíků. Tito jinoši byli rozloženi mezi zemědělce v Malé Asii, by se upevnili v nové víře (islamu) a tužili se polními pracemi; a poturčenci činili se velmi horlivě.

Kdežto dříve všechno vojsko turecké bylo jízdné, skládajíc se z rytířů, zbrojnošů a lenních jezdců, tvořili janičáři sbor pěší, který stal se brzy jádrem vojska tureckého a postrachem nepřitele.

Výbojnost turecká obracela se potom především proti schátralým křesťanským státům na Balkáně.

M u r a d I. (1359—1389) dobyl již r. 1361 D r i n o p o l e a učinil toto velké, opevněné město sídlem osmanské moci na pevnině evropské. Od Drinopole šířila se rychle moc turecká na vše strany balkánského poloostrova.

R. 1371 Murad zničil velkou výpravu srbskou pod Maricí a tím stal se první a rozhodující mocí na Balkáně.

Nový pokus Srbů, vedený knížetem L a z a r e m ve spolku s Bosňany, zastaviti turecký postup, skončil smutně 15. června 1389 na K o s o v ě p o l i. Murad byl sice zabít před bitvou od srbského velmože Miloše, leč hned na bojišti ujal se vlády Muradův syn B a j a z i d (1389—1403), zvaný pro rychlost svých pochodů „blesk“. Po bitvě na Ko-

sově poli utužilo se panství turecké nad Makedonií a Srbsko stalo se poplatným.

R. 1393 Turci dobyli Trnova, načež obsadili celé Bulharsko.

Věci ty vzbudili ovšem v Uhrách veliké obavy; proto papež Bonifác IX. hlásal křížovou výpravu, a uherský král Zikmund vypravil se r. 1396 proti Bajazidovi; byl však u Nikopole poražen.

Nicméně turecký postup poté na čas zastaven, ale z příčin jiných.

Murad II. (1421—1451) učinil sice pokus o dobytí Cařihradu, leč ten se nezdařil; za to však Turci dobyli Soluně a Janiny.

Na severu značný odpor Turkům kladli Uhři pod Huňadem (Hunyadem); leč sultán zvítězil nad ním u Varny (1444) a na Kosově poli (1448). Na jihu Murad II. dobyl Korinthu a Patrasu; pouze v Albanii statečně čelil Turkům hrdina Jiří Kastriot, zvaný Skanderbeg, až do své smrti r. 1368.

Po takovém úspěchu zbraní tureckých mohl konečně Muhamed II. (1451—1481) pomýšleti na dobytí Cařihradu. S vojskem asi čtvrt milionu silným obklíčil město na souši i na moři a dobyl ho dne 29. května 1453. Tím dostalo se turecké říši střediska i základu pro dalekou budoucnost; jádrem říše byly pak kraje balkánské.

Mohamedané bez rozdílu národnosti byli kastou privilegovanou, křesťané ubohou rájí.

R. 1459 podrobena Srbsko úplně až na Bělehrad, který do r. 1521 zůstal v rukou Uhrů.

R. 1463 padla Bosna. A dvacet let po pádu Bosny (r. 1483) ocitla se i celá Hercegovina v držení tureckém.

Nešťastný pád Cařihradu r. 1453 zachvěl celou Evropou.

Když r. 1455 stal se papežem Kalixt III. (1455—1458), učinil slib nejsvětější Trojici Boží, Panně Marii a sv. apoštolům Petru a Pavlu, že, bude-li třeba, i vlastní život obětuje a všeho se odváží, by opět dobyt byl Cařihrad, jehož zmocnil se vrah a odvěký nepřítel Ježíše Krista, by vysvobozeno bylo křesťanstvo z poroby a po veškerém východě aby znova zavládl prapor Vykupitelův.

I neváhal horlivý papež a vyzýval křesťanské vladaře k výpravě křížácké proti sveřepým Turkům. Divotvorného františkána, Jana Kapistrana, jenž požehnanou činností v zemích koruny české, zejména na Moravě, proti husitům rozvíjel a i v Německu proti přepychu, marnivosti, lichvě a znemravnělosti horlil a řád církevní utvrzoval, povolal do Uher, aby tam při dvoře, na sněmu, na hradech a tvrzích vybízел do boje proti Turkům.

Kamkoli Kapistran zavítal, všude byl přijat s nadšením od duchovenstva i zástupů lidu, jež nemohl pojmouti ani sebe prostrannější chrám, takže Kapistran kázával zpravidla pod širým nebem. Ač byl již šedesátníkem, kázal živě, ohnivě, se zanícením. Zástupové slyšíce ho mluvit, vzdychali a plakali, ačkoli řeči jeho nerozuměli, ježto mluvil latinsky a tlumočník překládal jim řeč jeho. Po každém kázání hlásily se celé tlupy k vojsku a ozdobovaly se znamením sv. kříže. V Uhrách a ve Slavonii Kapistran sebral přes 60 tisíc bojovníků, více než by byl mohl tehdy sebrati Vladislav, král.

Snadno bylo věřit člověku, který od častých postů byl kost a kůže a trápením svého těla plnil svět obdivem, člověku, jenž neměl jiného přání, než stát se mučedníkem, žádné touhy, než aby v boji za Krista koňskými kopyty byl pošlapán. Ale dlouhými přípravami a poradami nedovedli stavové uherští a charvatští vlastně ničeho, a nebýti Jana Hu-

ň a d a, jenž sebrav na rychlo vojsko ke křížákům nepřipraveným přirazil, byl by sultán M u h a m e d Uhry s Chorvatskem zabral bez boje.

Počátkem června r. 1456 sultán stál před Bělehradem, aby dobyl klíče k Uhrám a Slavonii. Dvě stě lodí naplnilo řečiště Dunaje napříč ke Slankameni, by všeliký dovoz potravin bělehradské posádky zamezily, a na 150 tisíc Turků obklopovalo pevnost ze všech stran. Jan Kapistran kráčeje v čele vojsk s křížem v ruce, povzbuzoval křesťanské bojovníky a vyprosil na Královně nebeské slavného vítězství nad Turčínem dne 22. července 1456. Turků padlo na 20 tisíc a vítězům dostalo se za podíl mnoho kořisti. I byla z toho veliká radost po všem světě křesťanském a papež Kalixt nařídil, aby za to Bohu i Panně Marii vzdávány byly dík a chvála a na památku toho vítězství by vždy mezi 2.—3. hodinou odpolední bylo zvoněno a lid se modlil „Anděl Páně“; později zvonění to přeloženo zrovna na poledne.³⁾

Nelze ani dosti oceniti a perem vylíčiti zásluhy Kapistranovy a Huňadovy při obraně Bělehradu. Silnější sbory válečné, lépe vyzbrojené a vycvičenější, postavila nejednou Evropa proti Turkům, leč ty nesvedly, co vykonaly necvičené tlupy prostých většinou venkovanů, jež do boje vodil Jan Kapistran a kterým velel Jan Huňad.

Pohříchu netěšili se oba hrdinové dlouho ze slávy vítězné. Huňad nakaziv se morem, zemřel zbožně v náručí Kapistranově, a tento odešel do kláštera

³⁾ V XIII. století zavládl obyčej zvoniti u v e č e r a počátkem XIV. věku vybízeno při zvonění tom k modlitbě „Anděl Páně“. Ve II. polovici XIV. století stanoveno některými sněmy provinciálními, aby i r á n o se zvonilo a lid na počest Panny Marie se modlil. Ve II. polovici XV. věku zavedeno zvonění v p r á v é p o l e d n e. Vítězství u Bělehradu bylo posledního zvonění vlastním původem.

v Iloku, kde churavěl nějaký čas a zemřel dne 21. října 1456. Tělo jeho vystaveno veřejně v kostele klášterním, aby lid je mohl náležitě uctíti; řeholníci konali u něho čestnou stráž. Brzy po té rozšířila se pověst o zázracích, jež při dotýkání těla Kapistranova se udály, načež lid hrnul se do kláštera ilockého v zástupech. Později vloženo tělo to do železné rakve, jež ve zvláštní kapli byla umístěna a hořícími svícemi ověncena. Řeholníci a lid pokládali Jana Kapistrana za světce, a to dříve, nežli za takového papežem Alexandrem VIII. r. 1694 a Benediktem XIII. r. 1724 veřejně byl prohlášen...

Papež Pius II. snažil se získati českého krále Jiřího z Poděbrad k výpravě proti Turkům a chtěl ho postavit v čelo vojska z celé západní Evropy.

Papež Klement VII. poslal králi Ludvíkovi před bitvou u Mohače 400 tisíc zlatých a 4000 vojáků a králi Ferdinandovi I. 100 tisíc dukátův.

Když Soliman II. (1520—1566) dobyl r. 1526 velkého vítězství u Mohače v Uhrách, mělo to za následek vznik unie rakouské, jež postavila poněkud hráz výbojům tureckým.

Jeho syn Selim II. (1566—1574) přitáhl roku 1571 s vojskem svým k ostrovu Cypru a pak k Maltě, aby, ne-li celé jižní Evropy, tedy alespoň Italie dobyl. Tehdejší papež Pius V. (1566—1572) získal Španěly a Benátčany k obraně proti Turkům, vyzbrojil sám loďstvo i vojsko, v jehož čelo postavil statečného Marka Antonína Colonu. Vrchním velitelem spojeného vojska byl Don Juan d' Austria (Jan Rakouský). V úžině lepantské křesťané očekávali nepřitele. Před bitvou, která dne 7. října 1571 byla svedena, vyvěsil vrchní vůdce na hlavní prapor obraz Ukřižovaného, jehož a Pannu Marii vojsko důvěrně vzývalo o pomoc. Přes tři hodiny

trval boj, až konečně smrt Aliho paši rozhodla vítězství křesťanů. V této památné bitvě dílem padlo, dílem bylo zajato na 30 tisíc Turků, vzato 130 tureckých lodí a osvobozeno asi 12 tisíc galejních otroků křesťanských. Armáda křesťanská ztratila 15 lodí a asi 8000 mužů. Vítězství tohoto nebylo sice od křesťanů hned náležitě využito, leč turecká moc námořní byla jím na vždy zlomena; od bitvy u Lepanta turecká moc upadá.

Papež Pius V. viděl toto vítězství ve vidění dříve, nežli zpráva o něm přišla do Říma. Sv. Otec jsa přesvědčen, že neočekávané toto vítězství stalo se na přímlovu Panny Marie, ustanovil slavnost Panny Marie Vítězné a nařídil, aby v litanii loretské přidal se verš: „Pomocnice křesťanů“.

Než těmito a jinými porážkami nedali se Turci od svých válečných vpádů a výprav nikterak zdržeti; osudověrství a pomstychtivost byla jim stále mocnou pobídkou. Proto papežové římsští neopomínali křesťanské vladaře upozorňovati na hrozící nebezpečí jednak v dopisech, jednak skrze své legáty na sněmích, a nedali si ujíti žádné vhodné příležitosti k hlásání výprav proti půlměsíci; pohříchu křesťanská Evropa byla tehdy namnoze hluchá.

Papež Innocenc XI. (1676—1689) dal rakouskému císaři Leopoldovi I. pět milionů zlatých na vedení turecké války, vypsál pro něj zvláštní berni u duchovních v Italii a Německu, byl duší spolku mezi císařem Leopoldem I. a polským králem Janem Soběským a přičinil se mocným vlivem svým o osvobození Vídně od Turků r. 1683. I jeho nástupcové podporovali Leopolda I. penězi na tureckou válku; zejména papež Innocenc XII. (1691—1700) dal mu nejprve 75 tisíc a roku 1698 dvě stě tisíc zlatých na válku tureckou.

Když r. 1716 rakouský vojevůdce princ Eugen Savojský dobyl slavného vítězství nad Turky u Petrovaradína, a to dne 5. srpna, kdy právě údové růžencového bratrstva v Římě modlili se růženec na ten úmysl, aby dobrotivý Bůh na orodování Panny Marie žehnal zbraním císaře Karla VI. a naše vojsko skutečně zvítězilo, ohlásil papež Klement XI. na slavnost Panny Marie Vítězné plnomocné odpustky a nařídil, aby slavnost růžencová konala se v celé církvi, a to vždy první neděli v říjnu.

Tím jsme stručně nastínili, jak římstí papežové skutečně otcovsky pečovali o národy evropské, ujímající se jich horlivě, zejména proti nájezdům mocných nepřátel.

Ano, teprve když západní národové nedbali hlasu římských papežů, dobyt Cařihrad a Řecko, Bulharsko, Srbsko s větší částí Uher, pak Bosna s Hercegovinou padly Turkům za kořist. Že Rakousko a Německo nestaly se provinciemi tureckými, za to děkují papežům s katolickým rodem habsburským. Jakých přinesli obětí, čeho nepodjali se papežové, by knížata a národy přiměli k výpravě proti těmto barbarům, seznali jsme právě s dostatek.

Papež Kalixt III., o němž již dříve byla řeč, chtěje odvrátiti od křesťanů pohromu hrozící jim od Turků, obětoval na to všechno zlato i stříbro ve Vatikáně, a když jednou objevily se na stole slánky pozlacené, zvolal: „Pryč s tím; zpeněžte je na výpravu tureckou! Mně dostačí zcela dobře slánky hliněné.“

Protestant Herder napsal: „Bez římské hierarchie (bez papežů) byla by se asi stala Evropa kořistí despotů, jevištěm věčných svárů a různic, ne-li dokonce pouští mongolskou.“ (Viz *Ideen zur Philosophie der Geschichte*. 20. Buch, Seite 188.)

A papežové ujímali se národů nejen proti utiskovatelům zevnějším, nýbrž i proti domácím vladařům a velmožům, chráníce jich proti násilnické libovůli. A byť mnozí despotové napomínání papežů nedbali, přece viděl svět, že papež je útočištěm utiskovaných. Právem napsal protestantský dějepisec Jan Müller: „Mnozí mluví proti papeži, jakoby bylo bývalo velikým neštěstím, že byla autorita, která dbala o zachování křesťanské morálky, a ctižádostivosti i despotismu volala v ústrety: „Až sem a ne dále!“

Jak rozdílně od vystupování papežů zachoval se Luther! Ten nejen se lidu neujímal, nýbrž bez tak surová knížata německá proti ubohým sedlákům štal, k vraždění jich vybízel, ačkoli před tím svými spisy popouzel lid proti vrchnostem.

Katolické Srby v Lužici, kteří nechtěli přijmouti nové učení, Luther proklínal a nazýval „národem zhovadilým“.

R. 1525, kdy právě na 100tisíc sedláků svedených spisy Lutherovými bylo německými knížaty bez milosti vražděno, slavil Luther s uniklou z kláštera jeptiškou Kateřinou z Boru — veselku!

II.

Papežové hájili vždy svatosti a nerozlučitelnosti manželství.

Na řádném svazku manželském závisí rodinný život a blaho lidské společnosti; manželství je základem spořádaných rodin, obcí a urovnaných poměrů společenských. Čím větší vážnosti požívá svazek manželský tím zdravější je život lidu. Čím bylo manželství před Kristem? — Pouhým svazkem, který libovolně dle rozmaru a chuti byl uzavírán a libovolně mohl býti rozvázán. Tím stal se muž despotou,

žena otrokyní a dítě obětím zvířetem; žena ponížená, ztročena, dítě vydáno libovůli otcově.

Tak manželství ponížené a zneuctěné u pohanů pozbylo časem i u židů své původní čistoty; nerozlučitelnost byla uvolněna, rozvod usnadněn, mnohoženství trpěno.

. Teprve Spasitel náš, Ježíš Kristus, dovedl manželství zpět k původní čistotě, svatosti a nerozlučitelnosti; povýšiv je na svátost, učinil je obrazem svého podivuhodného spojení s Církví a obdařil je zvláštní milostí.

A tohoto vznešeného rázu manželství, důstojnosti ženy a blaha dítěte hájili vždy římstí papežové, kdykoli lidská vášeň proti zákonu Páně snažila se uvolnit nebo rozloučiti pevný svazek manželský.

Vladařové a knížata zapudivše své zákonité manželky chtěli tu sliby, tu hrozbami, jindy lstí a klamem přimět papeže, by rozvázali pravoplatný sňatek a tak stali se spoluvinníky jejich zločinu. Leč marně! Svatost a nerozlučitelnost manželství a porušené právo slabé ženy měly v papeži vždy ochránce a horlivého obhájce.⁴⁾ Již Mikuláš I., první z korunovaných papežů, jenž zasedl na stolec sv. Petra r. 858, hájil, jak mohl, svatosti a nerozlučitelnosti manželství proti Lotharovi II., vladaři lotrinskému. Lothar II. byl r. 856 platně oddán s Theutbergou, dcerou knížete burgundského. Po nějakém čase vzpomněl si však na Waldradu, s nímž dříve žil v nedovoleném poměru, a zahořel k ní znovu láskou. By ji mohl pojmouti za choť, pokoušel se všemi prostředky a cestami o zrušení svého svazku s Theutbergou. Řadou podivně spletených lží podařilo se mu, že oklamal a k záměrům svým naklo-

⁴⁾ Viz P. And. Hamrle, Geschichte der Päpste. Klagenfurt 1907.

nil některé biskupy, ano i papežského legáta. Po tehdejších obyčejích musila královna podrobiti se tak zvanému soudu Božímu. Ačkoli nevina královnina byla prokázána, přes to vše Lothar II. nechtěl upustiti od svého úmyslu.

Konečně jal se papež Mikuláš I. sám zkoumati celou záležitost, to předivo spletitých lží, a opřel se králi s takovou neohrožeností a srdnatostí apoštolskou, že raději strpěl příkoří, ano i válku, kterou císař ho ohrožoval, nežli aby byl vyhověl žádosti a choutce Lotharově a vydal v nebezpečí svatost a nerozlučitelnost manželství.

Císař Ludvík II., bratr Lotharův, dobyt Říma, po dva dni a dvě noci držel papeže v zajetí ve chrámu sv. Petra, a hrozbami donucoval ho ke zrušení svazku manželského. Leč papež chce raději hladem umřít, nežli tyranu se podrobiti a připustiti porušení zákona.

Tu stalo se, že voják jeden, jenž ze chrámu chtěl tajně odnésti sv. ostatky, padl mrtev k zemi, a císař náhle se rozstonal zimnicí.

Boje se trestů Božích, císař smířil se s papežem, a král Lothar poprosiv za odpuštění slíbil slavně, že Theutbergu přijme k sobě a Waldradu zapudí.

Leč Lothar nedostál slibu, trápil rozličně svou choť tak, že utekla se k císaři a vidouc, že jí nelze s králem žíti, sama činila u papeže kroky, aby její manželství s Lotharem bylo zrušeno. Papež však nevyhověl ani královně, nýbrž prohlásil veřejně manželství její s Lotharem za nerozlučitelné, za svatost a nabádal ji důtklivě k sv. trpělivosti a křesťanskému sebezapírání. Lothara pak stále odkazoval k zákonům Božím a církevním, souboj navržený králem na důkaz pravdy zavrhl jako prostředek nekřesťanský, a pouze pod tou podmínkou papež chtěl

svoliti k r o z v o d u, zavází-li se oba manželé k ustavičné čistotě až do smrti.

Po smrti Mikulášově hájil papež H a d r i a n II. svatosti a nerozlučitelnosti tohoto svazku manželského. Na doléhání císařovo Lothar dostavil se do Říma, aby tam o celé záležitosti rozhodl soud. Lstivý a úskočný král přijímal Tělo Páně z ruky papežovy, rovněž i knížata, průvodčí a svědci jeho přísahy.

Bůh však ztrestal ho i knížata za křivou přísahu — smrtí; zemřeli dříve, nežli o věci mohl rozhodnouti soud.

J i n d ř i c h IV., zdědiv jako šestiletý princ císařskou korunu v Německu, byl současně zaslíben k manželství s B e r t o u, markhraběnkou ze Suzy, a v 17. roce s ní řádně oddán. Leč jsa špatně vychován, hověl nemírně tělesným náruživostem, ano odvrátiv se od své zákonité manželky zasazoval se o zrušení svého manželství pod záminkou pokrevnosti. Mnozí světští a duchovní velmožové připojili se k žádosti jeho; leč papež A l e x a n d e r II. hájil neústupně svatosti a nerozlučnosti svazku manželského.

Německá knížata měla o té záležitosti rokovati v Mohuči, než pak byli pozváni do Frankfurtu r. 1069: Papež poslal tam svého legáta P e t r a D a m i a n i, ježž předcházela pověst svatosti. Sněm shodl se proti císařovně. Tu však povstal Petr Damiani, kmet již 70letý, a dokazoval se svatou horlivostí, že by usnesení a jednání takové bylo královské důstojnosti nehodno; nebojí-li se císař ani božského ani církevního zákona, pak by alespoň svého vznešeného stavu měl dbáti a šetřiti, nedávaje takového pohoršení, a doložil na konec: „Kdo chce býti soudcem zločinů, nesmí býti sám jejich pachatelem!“

A pravda i právo zvítězily; Jindřich IV. se podrobil a Berta uvedena se slávou do Frankfurtu, by nikdy již se nevzdálila od svého chotě, jsouc mu vždy dobrým andělem, zejména v době jeho největšího pokoření.

Ačkoli Jindřich IV. za štěstí takové celým srdcem mu oddané manželky měl děkovati jediné Apostolské stolici, byl přes to vše po celý život jejím velikým nepřitelem.

Zatím uplynulo téměř devět století. Panovnický rod Jindřichův vymřel již dávno, leč stolec sv. Petra v Římě stojí dosud.⁵⁾

Francouzský král Filip August po smrti své první manželky Isabelly pojal za choť Ingeburgu, sestru dánského krále Kanuta VI., a byl s ní roku 1193 oddán v Amiensu. Druhý den po sňatku dal ji Filip August od remešského arcibiskupa Viléma korunovati na královnu. Leč brzy pojal k ní nechuť a dal své manželství na synodě compiegnské prohlásiti za neplatné, poněvadž prý Ingeburga byla s jeho první manželkou ve 4. nebo 5. stupni spřízněna.

¹ Po té král pojal za manželku Anežku, dceru vévody meranského či tyrolského.

Neohrožený obhájce svatosti a nerozlučitelnosti manželství, slavný papež Innocenc III. (1198 až 1216), napomínal krále a hrozil mu církevními tresty. Leč když to nic platno nebylo, prohlásil papežský legát na synodě ve Vienně (v lednu r. 1200) nad Francií interdikť, t. j. zákaz veřejných služeb Božích, zvonění atd. po celé zemi.

¹ Král Filip August zuřil a velebil sultána Saladina, jenž nemá nad sebou pápeže. Než boje se těžkého církevního trestu, podrobil se papeži, pro-

⁵⁾ Srovnej Blahověst r. 1861, str. 313—314.

pustil Anežku a přijal k sobě Ingeburgu. Interdikt byl odvolán, ale týrání Ingeburgy trvalo dále.

Pozdější opěté snahy královny o zrušení manželství s Ingeburgou rozbily se všechny o neústupnost a rozhodnost papežovu.

Konečně r. 1213 král smířil se s Ingeburgou, žil s ní potom v pokoji a ve své závěti nazýval ji „dobře zasloužilou manželkou Ingeburgou“.

Rovněž rozhodně zakročil papež Innocenc III. proti Alfonsovi IX., králi leonskému ve Španělech, jenž pojal za choť vlastní neteř, dceru krále kastilského. Oba manželé byli církevními tresty donuceni, aby šli od sebe.

Zikmund II. August, král polský (1548—1572), oženil se r. 1553 po třetí s Kateřinou, dcerou císaře Ferdinanda I., tehdy vdovou po Františku, vévodovi mantovském; ale manželství to nebylo šťastné a král domáhal se v Římě povolení k rozvodu; ovšem marně.

Jak zcela jinak zachoval se Martin Luther v případě podobném! Nestoudnému Filipu Hessenskému dovolil tento německý reformátor — dvojženství, a prohlásil své jednání za zcela správné a mezi křesťany dovolené.

A přes to vše tvrdí dnes pastoři, že Luther život rodinný povznesl a přivedl ke cti a vážnosti!

Boj za svatost a nezrušitelnost manželství vedl rovněž papež Pius VII. proti Napoleonovi I. Bratr Napoleonův Jarolím oženil se v Americe s protestantkou Pattersonovou a měl s ní několik dětí. — Když však Napoleon I. vstavil si císařskou korunu na hlavu (1804) a bratra svého Jarolíma učinil králem ve Westfálsku, pokoušel se o zrušení manželství bratra svého s Pattersonovou pod

záminkou nestejnosti náboženství, zakrýváje výmluvou tou své záměry politické.

Leč Pius VII. hájil statečně nezrušitelnosti platně uzavřeného manželství, načež Napoleon I. zrušil sňatek ten sám a bratra svého zasnoubil s Kateřinou Viremberskou.

Šlo-li o obhájení nerozlučitelnosti manželství řádně uzavřeného, papežové nedbali ani zásluh dotyčných osob o Církev, ani nebezpečí a škod hrozících stolci Petrovu.

Císař Karel Veliký získal si skutečně velikých zásluh o Církev, ale když chtěl svou manželku Himmeltraudu zapuditi a uzavříti nový sňatek, opřel se tomu papež Štěpán III. a pohrozil mu klatbou. Císař však vystřízlivěl brzy a zapuzenou choť vzal opět k sobě.

Jindřich VIII., král anglický (1509—1547), měl za první choť Kateřinu, princeznu aragonskou, a žil s ní 17 let, zplodiv s ní tři syny a dvě dcery; leč všechny děti, až na Marii, zemřely v dětském věku. Poněvadž Kateřina o 8 let byla starší krále a nemocemi pozbyla mnoho krásy, král ukájel tělesnou žádostivost s milostnicemi, zejména s Annou Boleynovou, dal zrušiti své řádné manželství s Kateřinou a národem i parlamentem potvrditi svůj nový sňatek s Annou Boleynovou.

A tu papež Klement VII. rozhodl r. 1533, že „král Jindřich propadne církevní klatbě, zapudiv proti papežskému zákazu svou první řádnou manželku a jinou pojav... a že zapuzená královna Kateřina ve své právo a důstojenství opět dosazena býti musí“.

A ačkoli Jindřich VIII. hrozil odpadnutím od Církve a také skutečně hrozbu svou provedl, Apoštolská stolice přes to vše neučinila anglickému králi po vůli, témuž králi, který před tím vydal polemický spis proti Lutherovi „O sedmeře svátostí“

a od papeže za to vyznamenán byl titulem „obhájce víry“.

Papež Lev XIII. v okružním listě ze dne 10. února 1880 pojednává o manželství a hájí jeho nerozlučitelnosti.

Bez papežů byly by za středověku na mnohých panovnických dvorech evropských bývaly — turecké haremy!

Končím výrokem protestanta Müllera: „Kdyby papežové nemohli se vykázati jinými zásluhami o lidstvo, nežli těmi, jež získali ve staletém boji, nedávající se mýliti lákáním, hrozbami ani pronásledováním proti smyslným choutkám světských vladařů k ochraně jednoženství, byli by nesmrtelnými pro všechny věky.“

III.

Papežové zasazovali se vytrvale a s úspěchem o zrušení otroctví.

V zemích víře křesťanské získaných a kvasem učení Kristova již zušlechtěných řádil po mnohá století zhoubný nepřítel lidské společnosti, kterým člověčenstvo duševně i tělesně vadlo a hynulo. Nepřítelem tím bylo — otroctví.

Otroctví bylo nejhnusnějším plodem předkřesťanského pohanstva, které někde přes polovinu, jinde $\frac{3}{4}$ obyvatelstva zbavilo nezadajných lidských práv a ponechalo je nejsmutnějšímu osudu.

Za času Demetria Phalerea (asi r. 317 před Kr.) měla jediná Attika přes 400 tisíc otroků.

Otroci nebyli pokládáni za lidi, nýbrž dobytku a domácímu náradí kladeni na roveň; byli tudíž cele vydáni libovůli svého pána, který dle rozmaru a chuti své mohl je týrati, zmrzačiti, ano i zabít, a nebylo

zákona ani soudce, jenž by se jich byl ujal. Jenom někdy musil pán-tyran zaplatiti nepatrnou pokutu. Ozval-li se v někom cit při trýznění otroka, tázal se hned kde kdo: „Což pak je otrok člověkem?“ — Otroci kupováni a prodáváni jako zboží nebo domácí zvířata. I jemné pohlaví ženské užívalo ku potrestání otrokyní ostrých, kovových bodců, a to za přestupky dosti nepatrné. Římský císař *Hadrian*, jehož mírnost vychvalují současní spisovatelé, vypíchl takovým bodcem otroku oko. Slavní filosofové řečtí *Sokrates* a *Plato* nedovedli povznést se tak, aby otroka uznali za člověka. Pouze *Seneka* a *Plutarch* pronesli ostýchavě několik slov přímluvy za ubohé. Teprve císař *Antonius Pius* uvolnil poněkud otrokům okovy.

Otroci doby předkřesťanské nebyli si vědomi lidské důstojnosti, libovali si jen v nízkých choutkách zvířecích, v jídle, pití, smilstvu a ukrutnosti. Čím hruběji bylo s nimi nakládáno, tím stávali se surovějšími.

„Křesťanství však,“ jak napsal filosof *Origenes*, „navádělo otroky ku vznešenější mysli, by poznenáhla slovem sv. evangelia ke svobodě synů Božích mohli dospěti.“

Vnitřní svoboda musí totiž vždy předcházeti svobodě tělesné, nemá-li se tato státi zhoubnou zbraní proti člověku samému. Jakmile však vnitřní duchovní svoboda ujme se v člověku, dovede tento snáze snášeti nedostatek svobody zevnitřní, zajetí, žalář. A dějiny vypravují skutečně o křesťanských otrocích, kteří nad jiné předčili vzácnými ctnostmi.

Za účelem odstranění otroctví Církev katolická musila nutně vyvracet zakořenělé předsudky pohan-ského světa, že by totiž byl dvojí druh lidí, vyšší — svobodných pánů, a nižší — odsouzených osudem k otroctví. Po čase uvolňovala se pouta otro-

ků vnitřní svobodou zušlechtěných k dosažení svobody tělesné. Křesťanští pánové přicházeli totiž znenáhla sami ku poznání, že Bůh stvořil i otroky a týmiž dary duše i těla je nadal jako pány, následovně k týmž nebeským pokladům způsobilými je učinil a povolal, a že nesluší se nikterak, aby jim cestu k tomu zamezovali, naopak že je mají nejen za bratry své pokládati, nýbrž je i milovati.

Otroci pak věrou Kristovou přicházeli ku poznání, že smrt Kristova zvítězila nad jejich smrtí duševní. Vítězství toto nejvyšší a věčné osvítilo prvním paprskem naděje temnotu nešťastného, zoufalého jejich života.⁶⁾

Od otroctví v zemích pohanských dlužno rozeznávati otroctví u Židů, u nichž otrok nebyl zbaven nezadajných práv lidských, aniž byl ponechán libovůli pána svého. V roce jubilejním (vždy za 50 let) židovští otroci po zákonu byli propuštěni na svobodu. Podobně bylo později s nevolnictvím (poddanstvím, člověčenstvím) v zemích germánských a slovanských; nevolník (chlap, rob) nebyl zbaven lidských práv, ačkoli jinak na pánu svém závisel; bez svolení vrchnosti nesměl ani na čas, ani trvale z obvodu panství, k němuž příslušel, se vzdáliti, jinak mohl býti pronásledován a chytán, ano i trestem smrti hrozilo se za pokus útěku „ven ze země“. Bez svolení pána nesměl poddaný se ženiti, dáti syna na studie, zavázati se za jakýkoli cizí dluh, nesměl činiti poslední vůli, nesměl se pouštěti v žádný spor, ani bez svolení pána přihlásiti se u soudu za svědka. Žaloby poddaných proti vrchnosti nesměly se ani u zeměpanských soudů přijímati, nýbrž poddaní byli poukazováni k tomu, aby je podali u své vrchnosti atd.

⁶⁾ Blahověst r. 1861, str. 322.

Konečně objevením Ameriky povstal obchod s africkými černochy do nového dílu světa.

Po tomto všeobecném úvodu přistupme již k jádru věci.

Na počátku křesťanského letopočtu vydány sice některé zákony, jež osud otroků měly ulehčovati, leč ve skutečnosti mnoho to nezpomohlo, neboť do cirků k zápasům s dravou zvěří nebo ku hrám gladiatorským bylo stále třeba mnoho otroků. Císař Trajan daroval kdysi k týmž účelům najednou deset tisíc otroků. Tak smutně to dopadalo na rozhraní Starého a Nového světa!

A tu přichází křesťanství a hlásá rovnost všech lidí před Bohem, přiznává otrokům práva lidská, důstojnost lidskou a prohlašuje všechny lidi za dítky jednoho Otce na nebesích. Tím bylo zásadně otroctví odsouzeno, ne však rázem odklizeno.

Co tedy činili papežové?

Především hlásali vytrvale rovnost všech lidí před Bohem, aby zásada ta ujala se v srdcích lidských a přišla k plnému vědomí nejprve u jednotlivců. S jakým výsledkem se to dalo, dosvědčují dějiny. Již za císaře Trajana (98—117) propustil římský praefekt Hermes 1200 otroků téhož dne, kdy s nimi přijal sv. křest; mimo to je stědře obdaroval.

Za císaře Diokleciana (284—305) římský praefekt Chromatius propouští 1400 otroků, Melanie 8000, Ovidius v Gallii 5600 otroků.

Stále a stále papežové vybízejí pány, by laskavě a vlídně zacházeli s otroky, nepřetěžovali jich pracemi, a prohlašují klatbu nad každým, kdo by trýzněním přivodil smrt otroka.

Dalším postupem papežů bylo, že dovolovali otrokům vstoupiti do řehole, do stavu kněžského, ano připustili jich až k hodnosti biskupské.

Tak naukou Kristovou o důstojnosti člověka a rovnosti všech lidí křesťanství zasadilo otroctví ránu smrtelnou a papežové naléhali všemi silami na jeho odstranění. Tak volal papež Řehoř I. Veliký na konci VI. století: „Poněvadž Pán a Spasitel náš sám proto stal se člověkem, aby okovy našeho otroctví přetrhl, dobré jest, ano spravedlivé i člověku bližnímu, jenž svobodným se narodil a jen násilím pod jařmo otrocké byl uveden, zase dobrodiní původní svobody prokázati.“

A papež Zachariáš zakázal r. 741 pod trestem vyloučení z Církve, zvláště Benátčanům, aby Mohamedánům lidí za otroky neprodávali.

Ve Francii ujal se jich šlechetný arcibiskup lyonský Agobard († r. 840) slovy, spisy a skutky, když Židé mezi křesťany vedli obchod s otroky, a vymohl na dvoře královském proti tomu zákaz. Ano i u nás v Čechách bylo nejen za času sv. Vojtěcha († 997), nýbrž ještě později zvykem, že prodávali se za otroky Židům lidé zajatí ve válce; mnohé z těchto ubohých sv. biskup náš ovšem vykoupil, leč aby všem zjednal svobodu, na to důchody jeho nedostačovaly, což ho rmoutilo velice.

Dle kronikáře Kosmy kníže Vladislav I. r. 1124 vykoupil křesťanské otroky ode všech Židů v Čechách a propustil je na svobodu.

Vůbec pak prohlašovala Církev katolická propouštění otroků na svobodu za bohumilý skutek a provázela je slavnými obřady i ve chrámu Páně před oltářem, aby jen věřící přiměla k následování skutku tak milosrdného. Zejména doporučováno nemocným majitelům otroků, by svou poslední vůli takovým šlechetným skutkem okrášlili.

Sama pak Církev nešetřila ani pozemských statků, ba ani nejskvostnějších nádob bohoslužebných k osvobození otroků. Řídě se příkladem sv. Cypri-

ana († 258) a sv. Pavlína (z V. století) papež Jan IV. poslal r. 640 všechny poklady kostelní do Dalmacie na vykoupení ujařmených tam otroků křesťanských.

Kdybychom chtěli zevrubně vylíčiti všechny snahy a práce Kalixta I. a II., Innocence III., Alexandra III. a IV., Pavla III., Urbana VIII., Benedikta XIV. o zrušení otroctví, nedodělali bychom se tak hned konce. Kalixt II. zapověděl r. 1119 všem křesťanům, aby svých souvěrců neužívali jako otroků; r. 1167 nařídil papež Alexander III., že všichni křesťané musejí býti vybaveni z otrockého jha.

Na týž účel založen ve Francii r. 1198 řád Trinitářů (ke cti nejsvětější Trojice) Janem z Mathy a Felixem z Valois. Členové řádu toho sbírali v zemích křesťanských dobrovolné dary peněžité na vykupování otroků. R. 1200 přivedeno bylo prvních 200 vykoupených do Cerfroy u Paříže, kde tito šlechtění řeholníci měli svůj dům, jenž později stal se střediskem celého řádu. Nosili bílý hábit se škapulířem a na prsou červenomodrý kříž. Šířili se rychle po Francii, Španělsku, Itálii a Portugalsku a měli v XV. století přes 800 domů.

Ale když peněžité sbírky nedostačovaly, založili v letech 1218—1283 Petr Nolas a Rajmund z Pennaforte ve Španělech nový řád za pomoci Petra II., krále aragonského. Řád ten zvaný Mercenavici (merces = kupní cena) nejen vykupoval otroky, nýbrž — nebylo-li peněz — šli členové řádu sami do otroctví, aby zejména otcové rodin byli propuštěni na svobodu.

Řád ten, potvrzený papežem Řehořem IX., oblažoval svět několik století neobvyklými skutky křesťanské lásky a hrdinného sebezapření.

Asi v polovici XV. století mohl již papež P i u s II. radostně zvolati: „Díky nebi a svaté Stolicí, otrocké jeho nehanobí již žádného národa evropského!“

V zemích germánských a slovanských nastoupilo později místo otroctví — nevolnictví, jež dovolovalo rodinu mítí a chovati, nezbavovalo osobních práv a pouze obydlím a prací vázalo chlapa ku pánu. Církev na svých statcích činila z nevolníků dědičné nájemníky nebo poplatné vlastníky pozemků s určitými povinnostmi k bývalým pánům svým, poznenáhla ujímala jim závazků a přidávala práv až k úplné samostatnosti.

V Čechách ujímali se zejména pražští biskupové utlačovaných sedláků proti těm pánům, kteří si převlastňovali statky jejich, když zemřeli bez dětí.

Arcibiskup J a n z J e n š t e i n a (1380—1397) vydal zvláštní list, v němž s kapitulou ustanovuje, že jmění sedláků, kteří na jeho statcích zemrou bez dětí, nemá připadnouti arcibiskupské pokladně, nýbrž že tito sedláci mají právo jak za živa, tak i v poslední vůli své nakládati se svým statkem zcela po libosti své.⁷⁾

Kde však Církev sama nemohla nevolníkům jinak pomoci, přiznávala jim alespoň proti tehdejšímu obyčeji práva svědectví u soudu, přijímala je do stavu duchovního, ano nezabraňovala jim přístupu ani k vysokým hodnostem církevním, jež jim pak ovšem k vymožení svobody jiným nevolníkům výborně posloužily. Remešský arcibiskup E b b o, žijící v IX. století, byl ze stavu nevolnického.

Časem pak Církev vymohla si výsady, že pronásledovanému nevolníku, jenž utekl od pána svého, otevírala za útočiště kostely a tak dlouho ho tam

⁷⁾ J e ž e k J., Jan z Jenšteina. Praha 1900, str. 21; dr. B o r o v ý, Dějiny diecése pražské a N o v á k T o m á š, Obrazy z dějepisu církve Páně str. 209.

chránila, dokud pán přísežně se nezavázal, že pomsty jsa prost života i zdraví nevolníkovu bude šetřiti. Jindy zase byli sběhlí nevolníci přijímáni do klášterů, tam ku práci nebo k učení přidržováni, a když pán se o ně nehlásil, byli po čase propouštěni na svobodu.⁸⁾

Nevolnictví či poddanství lidu selského v Čechách bylo zmírněno císařovnou Marií Terezií a císařem Josefem II.; poslední stopy jeho zrušeny však teprve r. 1848.

Nevolnictví v Rusku zrušeno r. 1861.

Až do konce XVIII. století byli to především papežové, kteří se ujímali Indiánů a černochů. Papež Urban VIII. opakoval bulu, kterou již Pavel III. na prospěch otroků vydal, již byl vyobcován z Církve každý, kdo by Indiána ať křesťana ať pohana učinil otrokem, prodal ho za otroka, vyměnil, od ženy a dětí odloučil a jmění ho zbavil.

Americké otrokářství odklizeno po mnohých vyjednáváních válkou Severu proti Jihu v letech 1860—1865.

Dnes je obchod s otroky ještě v Africe, ačkoli státy evropské čas od času proti němu zakročují.

Za dnů našich vystupují papežové zcela rozhodně proti „bílému otrokářství“ v továrnách, dolech, lomích, dílnách atd. Zejména slavné paměti papež Lev XIII. okružními listy ujímal se vřele dělnictva. Tak v encyklice ze dne 15. května 1881 praví: „Žádná mocnost na světě nesmí násilnou ruku vztáhnouti na důstojnost lidskou, kterou sám Bůh v úctě má.“ Dále protestuje slavnostně proti sobectví a zatvrzelosti chlebohárců oproti dělnictvu; jménem spravedlnosti pozvídá papež hlasu proti vykořis-

⁸⁾ Novák Tomáš, Obrazy z dějepisu církve Páně. Díl II., Praha 1877, str. 208—210.

šťování dělníků v nouzi a za nedostatku práce, žádá pro ně spravedlivou mzdu, takovou mzdu, za kterou střídmy a s málem spokojený dělník může si opatřiti nutné potřeby životní. Každé bezdůvodné zadržování nebo ujímání mzdy dělníkům papež nazývá hříchem do nebe volajícím.⁹⁾

IV.

Papežové byli zprostředkovateli míru a rozhodčími soudci mezi znepřátelenými vladaři nebo národy.

Jakmile Církev Páně po krutém pronásledování počala se rozvíjeti a působiti v pokoji, a vladařové evropští přijali sladké jho Kristovo, tu slovo papežovo stávalo se pro ně rozhodujícím; spatřovali v papeži dobrého Otce všech věřících, spravedlivého soudce, ochránce nešťastných a pronásledovaných a důvěřovali pevně v jeho nestrannou spravedlivost.

V V. století papež Innocenc I. je prostředníkem mezi Římem a císařem Honoriem; papež Lev I. Veliký mezi východní a západní říší římskou, mezi Attilou a Římem.

Papež Anastasius II. byl r. 496 požádán od krále Theodoricha a byzantského císaře Anastasia I., by zprostředkoval mír, což se mu za pomoci vyslanců, římského patricia Festa a biskupů Cresconia a Germana, skutečně podařilo.

⁹⁾ Mimo spisy již dříve citované použito bylo: dr. Fr. Kryštofek, Církevní dějepis, dr. Samson, Papežové v dějinách, von Vikazi, Das Papsthum in der Geschichte, Pinard, Die Wohltaten der kath. Kirche, dr. Hefele, Beiträge zur Kirchengeschichte, Hamrle, Geschichte der Päpste, Pastor, Geschichte der Päpste atd.

Papež Jan II. prosil r. 533 krále gotského o mír.

Papež Agapit I. odebral se r. 536 na prosbu gotského vladaře Theodata do Cařihradu, by smířil ho s císařem Justinianem I.

Řehoř I. Veliký byl zvolen za rozhodujícího soudce mezi longobardským králem Agilulfem, městem Římem, exarchou a císařem.

Jan IV. dožádán za rozsudího mezi exarchou Theofilaktem a vévodou Gisulfem z Beneventa. Události, kdy papežové objevují se jako smířcové, vynikají zejména v VIII. století, kdy papežové byli zároveň i vladaři a rozhodnutí jejich mají tudíž ještě větší význam.

Tak papež Řehoř II. zabránil velikému krveprolití mezi císařem Lvem Isaurským a Itálií, a svou domluvou r. 716 pohnul longobardského krále Luitpranda, by se Lvem Isaurským se nespojoval.

Štěpán II. odvrátil r. 752 svou výmluvností válku mezi Desideriem a Rachisem.

Papež Zachariáš (741—752) požádán od exarchy Eutychia a města Ravenny za smířčího soudce; jemu se také podařilo smířiti krále Luitpranda s Ravenňany. Týž papež získal longobardského krále Rachise, že se mu pokořil, a mimo to rozhodl při mezi Childerichem III. a Pipinem.

V IX. století byl papež Štěpán V. tázán o radu králem burgundským, jemuž poradil, aby Ludvík, syn Bozoův, byl zvolen za krále.

Papež Jan IX. (898—900) smířil krále Berengara s Lambertem.

Jan XV. byl r. 985 žádán o rozhodný výrok mezi králem Hugonem a Franky ve přis Arnulfem, synem Lotharovým. Smířil také anglického krále Ethelreda s Richardem Normanským.

Lev IX. (1049—1054) smířil císaře Jindřicha III. s vévodou Bohumírem Lothrinským a později s Ondřejem, králem uherským.

Papež Viktor II. (1055—1057) svým slovem zamezil válku mezi Jindřichem III. a Ferdinandem Kastilským.

V Zotfeldu, kam sám cestoval, způsobil mír mezi císařem Jindřichem a Bohumírem Lothrinským.

Alexander II. (1061—1073) snažil se smířiti Jindřicha IV. se Sasy; podobně i Řehoř VII., jeho nástupce.

Papež Urban II. (1088—1099) smířil dva bratry, Rogera a Bohemunda, vévody Normanův, a mnohá ještě jiná knížata.

Řehoř VIII. smířil r. 1187 republiku Pisánskou a Janovskou.

Papež Coelestin II. (1191—1198) sjednal mír mezi Tankredem a císařovnou Konstancií.

Innocenc III. (1198—1216) byl žádán za rozsudího od Norvéžska, Navarry, Portuggalska, Arménie, Skotska, Polska, Uher a Dánska. Sjednal mír mezi Jindřichem Laskarisem a bulharským králem Ivanovičem. Na cestě do Pisy, kterou chtěl smířiti s republikou Janovskou, zemřel v Perugii.

Innocenc IV. srovnal r. 1249 spor krále Václava I. se synem králevičem Přemyslem Otakarem.

Řehoř X. (1271—1276) uzavřel mír mezi sicilským králem Karlem, Janovem, Bononií a Benátkami. Jeho výroku dovolávali se Ghibelinové a Velfové, jemuž r. 1273 se podrobili.

Innocenc V. sjednal r. 1276 mír mezi některými městy italskými a králem sicilským Karlem.

Mikuláš IV. (1288—1292) ustanovil podmínky míru mezi aragonským králem Alfonsem, Karlem II. a Eduardem, králem anglickým.

Bonifác VIII. (1294—1303) byl smírčím mezi Benátkami a Janovem, mezi Francií a Aragonií, mezi francouzským králem Filipem Krásným a anglickým králem Eduardem III.

Pamětihodny jsou rovněž smlouvy, jež zprostředkoval papež Benedikt XII. (1334—1342) mezi Robertem Neapolským a Bedřichem Sicilským, jakož i smlouvy Klementa VI. (1342—1352) mezi Francií a Anglií, Kastilií a Aragonií, Toskánskem a Lombardskem, Janovem a Benátkami, mezi Uhrami a Johannou Neapolskou.

Mezi Janem II., králem francouzským, a Eduardem III., králem anglickým, byl smírčím papež Innocenc VI., jenž r. 1360 uzavřel mír v Bretigny.

Anglii s Francií smířoval rovněž Urban V. (1362—1370).

Řehoř XI. (1370—1373) udobřil Kastilii s Portugalskem, Aragonii s Navarrou.

Kalixt III. (1455—1458) zamezil válku mezi císařem Bedřichem a Ladislavem, králem uherským.

Mikuláš V. vyrovnal rozepře v italských republikách, pak spor mezi králem Alfonsem a vévodou Savojským.

Alexander VI. (1492—1503) rozhodl v rozepři Španělska a Portugalska o hranice jejich území.

Aby sjednal mír mezi císařem Karlem V. a Františkem I., králem francouzským, papež Pavel III., ačkoli byl již stařec, vydal se r. 1536 do Nizzy.

Papež Řehoř XIII. (1572—1585) prostřednictvím svého legáta Possevina vyjednal mír mezi Ruskem a Polskem r. 1582.

Když Rakousko a Španělsko nemohlo se dlouho shodnouti o Veltlin v kantonu graubunden-ském, rozhodl u věci té Řehoř XV.

Konečně uvádím papeže Lva XIII., jenž byl požádán, aby mezi Německem a Španělskem urovnal některé neshody.

Z uvedených zde stručných dat je patrné, že papežové vždy o to se snažili, aby mír a pokoj mezi státy a národy byl zachován a zlo i hrůza války od nich byla odvrácena.

Kdyby byl Napoleon III. r. 1870 papežem Piem IX. nabízené prostřednictví mezi Německem a Francií přijal, nebyl by se dožil pokoření u Sedanu, kde byl od Prusů zajat.

Tolik je jisto: kdykoli národové nebo vladaři smířujícím výrokům papežů se podrobili, vždy dobře pochodili. Právem napsal filosof Leibnitz: „Pokoj jest zajištěn a národové blíží se zlaté své době, kdykoli papežové blahodárnou svou moc smírčí a zprostředkovací mohou volně vykonávat.“¹⁰⁾

V.

Papežové byli vždy horlivými šířiteli víry.

„Dvě stě let to trvalo, nežli se protestantismus rozhodl pro misionářství mezi pohany!“ Tak napsal protestantský kazatel Grudemann v časopise „Allgemeine protestantische Missionszeitschrift“

¹⁰⁾ Dle Fl. B. Čech 1886 a Černohouz Jan, Sbírka historických příkladů z dějin slovanských, Praha 1895, str. 583 a n.

(Oktober 1883, 462). Jak zcela jinak vedla si Církev katolická! Ta hned od prvopočátku vysílala hlasatele víry na vše strany.

Prvním věrozvěstem byl první papež, apoštol sv. Petr, který po seslání Ducha sv. o letnicích kázal evangelium zástupům, jež se shromáždily u večeradla na Sionu. V tomto díle misionářském pokračovali i jeho řádní nástupcové. Tak papež Eleuther (175—189) poslal první misionáře do Anglie, papež Celestin I. (422—432) vypravil asi r. 431 jáhna Palladia do Škotska a Irska a dal později i sv. Patrikovi posláni a požehnání k jeho apoštolské činnosti v Irsku, takže potom „zelený ostrov“ stal se „ostrovem Svatých“, odkudž mnozí věrozvěstové přicházeli na pevninu evropskou, zejména do Německa.

Papež Hormisdas (514—523) poslal kazatele do Burgundska ke králi Zikmundovi.

Nesmrtelné zásluhy o pokřesťanění Anglie má papež Řehoř I. Veliký (590—604). Dokud byl ještě představeným jednoho kláštera římského, spatřil kdysi na tržišti mezi otroky na prodej několik hezkých mladíků, nápadných štíhlou postavou, bleudou tváří a světlými vlasy. Doptáváje se u prodáváčů po jejich vlasti, dozvěděl se, že jsou to Anglové (Angličané). I pravil jim, že by neměli býti otroky, nýbrž anděly (Angli — Angeli). Načež je všecky koupil, přijal do svého kláštera a když byli vyučeni ve víře i pokřtěni, vychovával je za misionáře a chtěl s nimi sám vydati se do Anglie. Leč zvolen byv za papeže, vyslal tam za sebe opata Augusta s 39 druhy. Působení mezi pohany usnadnil jim velice, dav jim zvláštní instrukci, by nebořili pohanských chrámů, nýbrž aby je zasvěcovali bohoslužbě křesťanské, aby neodstraňovali násilně všech

slávností pohanských, nýbrž aby jim dávali křesťanský ráz.

Kentský král Ethelbert, jenž měl za manželku franckou princeznu Bertu, jež byla křesťankou, přivítal je do země a přijal pak s velkou částí poddaných víru Kristovu. Král daroval Augustinovi svůj palác v Canterbury, který opat proměnil v klášter a začal vedle něho stavěti basiliku, jež pode jménem „kostel Kristus“ (Christ Church) stala se metropolí země, když opat Augustin byl ve Francii posvěcen na biskupa.

Mimo město při hradbách založil arcibiskup Augustin ještě kostel a klášter ke cti sv. apoštolů Petra a Pavla. Prvním opatem ustanoven pak Augustinův druh, mnich Petr. Toto opatství, nazvané později klášterem sv. Augustina, bylo jednou z nejbohatších a nejznamenitějších svatyní, po mnohá století hrobkou králův i primasův, jakož i středem náboženského a duchovního života jižní Britannie.¹¹⁾

Rovněž Longobardové přijali víru katolickou přičiněním papeže Řehoře I. Velikého a královny Theodolindy.

I severní říše, pak Polsko, Uhry, Slované a Němci dostali misionáře z Říma.

K východním Frankům poslal papež Konon (686—687) sv. Kiliána; jeho nástupce Sergius I. (687—701) vypravil sv. Vilibroda ke Frisům; Řehoř II. (715—731) sv. Bonifáce a sv. Korbiána do středního Německa. „Němci přijali křesťanství prostřednictvím Říma — bylť sv. Bonifác třikráte v Římě pro instrukce — a ve formě římské, jejich vzdělanost, věda i zákonodárství vyvíjelo se dle vzoru římského,“ napsal protestant K. A.

¹¹⁾ Kryštůfek Fr. dr., Všeobecný církevní dějepis, díl II., část I., str. 60.

Menzel v „Meine Geschichte der Deutschen“, I. díl, str. 2.

Papež Kalixt II. (1119—1124) podporoval rozšíření křesťanství v Pomořanech, poslav tam mnicha Bernarda a bamberského biskupa, sv. Otta.

Papežové Innocenc III., Honorius III., Innocenc V., Řehoř IX., Alexander IV. a Urban V. pracovali na pokřesťanění severní Evropy a Mohamedánů. Innocenc IV. založil r. 1252 společnost bratří cestujících pro Krista.

O tom protestant Herder poznamenal: „Je-li šíření víry křesťanské samo sebou zásluhou, pak v tom směru stali se papežové velmi zasloužilými, neboť Anglie, větší část Německa, severní kraje, Polsko a Uhry staly se křesťanskými skrze papežské vyslance.“¹²⁾

Ve XII. a XIII. století pronikli římští věrozvěstové až do Tatarska a Číny (papež Klement V. ustanovil r. 1330 v čínském městě Pekingu zvláštního arcibiskupa), papežové Eugen IV., Mikuláš V. a Kalixt III. pečovali o věrozvěsty do zemí afrických, a jakmile objevena byla Amerika (1492) a v XVII. století Austrálie, vysílání z Říma i v tyto nové díly světa obětaví a neohrožení hlasatelé víry.

Téměř v každém století vysílali papežové misiónáře na vše strany, zejména do zemí nově objevených, aby tam hlásali evangelium, šířili kulturu.

Jestliže nenasytná lakota a bezuzdná surovost křesťanských objevitelů nebo vítězů nejednou práci misionářskou zkazily a zaseté dobré semě pošlapaly, nemohli za to ani obětaví misionáři ani papežové.

¹²⁾ Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit II., str. 350.

A kde se nezdařilo obrátiti ku pravé víře celou zemi, získání alespoň jednotlivci, některé rody nebo kmeny, kteréž časem započaté dílo misionářů dokončily.

Ano dosud všude tam, kam vniká spekulární duch nebo věda, potkáváme na cestách i misionáře, kteří na vyzvání papežovo šíří tam víru a vzdělanost. Jejich blahodárnou činnost uznávají i nepředpojatí protestanté; tak protestantský jenerál Carleton pravil na kongresu Spojených států severoamerických: „Maje na zřeteli pouze fakta, skutečné události, vyznávám nepokrytě, kdyby mně bylo ponecháno na vůli, že bych jenom katolické kněze, učitele a učitelky posílal k Indiánům, aby mezi nimi působili.“

Jakou pochvalu vzdávají našim křesťanským věrozvěstům zeměpisné akademie a učené společnosti, známo s dostatek.

Aby důležité dílo misionářské provádělo se systematicky a účelně, zakládali papežové od dob reformace rozličné ústavy či koleje pro výchovu a vzdělání misionářů. Tak papež Julius III. založil k radě sv. Ignáce z Loyoly r. 1552 kolej německou (od r. 1584 německo-uherskou) k výchově misionářů pro Německo, bludařstvím Lutherovým tehdy zpustošené. Řehoř XIII. ústavu toho velmi platně se ujal a velkolepě jej uspořádal, takže trvá až podnes, a mnoho výborných kněží odchoval. Podle této koleje založil papež Řehoř XIII. r. 1575 kolej anglickou, jež kvete podnes a dala anglickým katolíkům mnoho výtečníků a biskupů, kteří se starali o návrat svých rodáků do Církve katolické. Tento papež založil ještě koleje pro Irčany, Řeky, Maronity a Židy. S kolejí anglickou spojena jest anglická kolej Píova, založená papežem Piem IX. ku přijetí a vzdělání anglikánských

kazatelů, kteří po návratu do naší Církve chtějí býti katolickými kněžími.

Řecko-ruthenská kolej od Řehoře XIII. založena r. 1581 pro polské a ruské unity (sjednocené). Papež Pius IX. nadal v ní 4 místa pro unity sedmihradské.

Klement VIII. zřídil r. 1600 škotskou kolej u sv. Ondřeje, kterou Pavel V. (1605—1621) rozšířil.

Irskou kolej založenou za Urbana VIII. r. 1628 a za francouzské revoluce zrušenou obnovil opět papež Lev XII. (1823—1829).

Papež Klement XIII. založil r. 1761 kolej sv. Řehoře Osvícence pro sjednocené Armeny.

Nade všechny tyto a jiné ještě koleje předčí velkolepý ústav misionářský — Propaganda v Římě, k níž první počátky položil již papež Řehoř XIII. (1572—1585), zakladatel mnohých kolejí, leč teprv Řehoř XV. r. 1622 upravil a rozšířil ústav ten, přidav mu zvláštní sbor či kongregaci kardinálů, který by všechny misie měl na starosti a dle jednoho způsobu rozšiřování víry křesťanské (de propaganda fide, odtud i jméno jeho) po veškerém oboru zemském obstarával a řídil. Základem k tomu vykázal 500 zlatých tolarů, které každý kardinál při svém jmenování měl složit. Španělský prelát J. B. Vives věnoval k tomuto účelu svůj palác v Římě s přiléhajícími pozemky, a P. Jan Leonardi získal mu mnoho dobrodinců.

Než teprve Řehořův nástupce, Urban VIII. (1623—1644), dovedl úmysly Řehořovy do konce, neboť nejen darovaný palác s vedlejšími pozemky proměnil ve velkolepou a účelně zařízenou budovu — kolej Urbanova —, nýbrž zřídil ještě zvlášť-

ní seminář Propagandy pro schopné jinochy ze všech národů, zejména z těch, kteří nemohou si sami vydržovati kněžské semináře, aby tam byli vychováni a vzděláni na misionáře, kteří, byvše posvěceni na kněze, mezi svými krajany by působili. V semináři vyučuje se všem předmětům gymnasijským, filosofickým a bohosloveckým. Chovanci semináře Propagandy nosí černou kleriku s červenými knoflíčky a červeným pásem (cingulum) k upamatování, že mají býti hotovi pro víru vylíti i krev.

K Propagandě přistavena i veliká knihtiskárna, která někdy až ve 250 řečích tiskla náboženské knihy, katechismy, bible atd. Za papeže Pia IX. byla nově zřízena a nejnovějšími stroji a typy (literami) opatřena; tehdy měla 180 rozličných typů.

S tiskárnou je spojena vzácná knihovna se 45.000 knih tištěných i psaných, a znamenité sbírky musejní — museum Borgianské, nazvané tak po svém zakladateli kardinálu Štěpánu Borgiášovi.

R. 1862 připojil Pius IX. k Propagandě zvláštní oddělení nové pro záležitosti východních církví sjednocených.

„Chcete-li znáti můj úsudek o papežství?“ táže se německý filosof Schelling. „Pravím jen tolik, že bez papežů bylo by křesťanství již dávno vymizelo ze světa!“

VI.

Péče papežův o školy nižší a vyšší.

U národů starověkých nebylo systematicky upraveného školství; většinou nevystupovalo z kruhu rodinného, nebo se obmezovalo na jisté privilegované stavy, nebo bylo výhradně v rukou kněží jako v Egyptě. Nicméně nacházíme pravidelně zřízené

školy již záhy v Číně, u Babyloňanů, Chaldeů, Medů a Peršanů, kde mládež byla vyučována ve všech vědomostech tehdy běžných.

Židé ve staré době měli tak zvané školy pro rocké, ale školy pro dítky vznikly u nich až po zajištění babylonském.

V Řecku byly školy sofistů a řečníků.

U Římanů děje se záhy zmínka o školách, do nichž i dívky z lepších rodin chodily.

U starých Keltů byly školy druidské, v nichž vzdělávali se mladíci, kteří chtěli vstoupiti mezi kněze-druidy.

I u pohanských Slovanů děje se zmínka o školách; zejména u Čechů proslula škola v Budči.

Leč nová epocha ve školství započala teprve křesťanstvím; kdo chtěl býti přijat do Církve, byl dříve vyučován ve víře, což byl první začátek škol křesťanských. V Edesse zřídil koncem II. století Protogenes školu pro chlapce, v Alexandrii a v Antiochii prosluly školy katechetické, jež byly vlastně určeny ku vzdělání učitelů-katechistů, byly však i jiným přístupny.

Sněm v Cáchách r. 789 nařídil, aby kněží (kanovníci) a klášterníci shromažďovali kolem sebe nejen dítky poddaných, nýbrž i syny urozených, a aby je učili v klášteřích i při stoličných (biskupských) chrámech žalmům, zpěvu, počtům a mluvnici, jakož i modlitbám z dobrých knih náboženských, poněvadž lidé často, chtějíce dobře se modliti k Bohu, za příčinou chybných knih činí to nesprávně. A tím dán původ školám biskupským a klášterním, k nimž později přistoupily školy chrámů farních.

Proto již papež Eugen II. na synodě římské r. 826 nařizuje: „Zvěděli jsme, že na mnohých místech není učitelův a že tudíž vyučování se zanedbává. Prikazujeme tudíž všem biskupům a všem osa-

dám farním, aby zřídili učitele, kteří by vyučovali pilně učení víry, čtení a svobodným uměním.“

V Praze na Hradčanech připomíná se škola r. 973 a na Vyšehradě r. 1090. Do školy u sv. Víta chodil nejstarší letopisec český K o s m a s. V letech 1093—1100 řídil tuto školu probošt M a r e k, r. 1280 děkan V í t, později vždy kapitulní s c h o l a s t i k. Mimo hrad pražský jsou z té doby známy školy v Břevnově u sv. Markéty, v Opatovicích, na Sázavě, na Strahově a j. v. Všecky tyto školy Církev sama v y d r ž o v a l a.

Aby horlivost u vyučování mládeže a zřizování škol neochabovala, o to pilně dbali papežové, vydávající čas od času různá nařízení ve příčině té; tak ustanoveno na III. sněmu lateránském r. 1179: „Církev jako dobrá matka je povinna péči míti o to, by chudým, jimž nedostačují prostředky jejich rodičů, nebyla odnímána možnost naučiti se čísti a ve vědách se vzdělati. Proto má býti při každém stoličném (biskupském) chrámu učiteli, jenž je povinen bezplatně vyučovati jeho mladé kleriky (čekatele stavu duchovního) a chudé žáky, uděleno dostatečné obdročí, aby tak bylo postaráno o potřeby učitele a učícím se cesta ku vzdělání zůstala otevřena. Také při jiných chrámech buďtež obnoveny dávky, jež dříve tomuto účelu sloužily. Nikdo však nemá žádati odměny za poskytnuté dovolení k vyučování, ani tehdy, kdy by mohl se dovolávati práva zvykového; nikdo také nemá schopnému učiteli odpírati právo vyučovati, požádá-li za dovolení.“ Toto a jiná nařízení III. sněmu lateránského byla přijata do zákoníku církevního, aby měla platnost pro celou Církev.

Tuto svědomitou péči o školství dovršil papež I n n o c e n c III. na obecném sněmu lateránském r. 1215, nařídív, aby při každém chrámu a r c i b i s k u p s k é m (metropolitním) zřízen byl zvláštní

učitel bohosloví a při každém kostele biskupském (stoličním) alespoň jeden mistr svobodných umění (mluvnice, řečnictví, mudrcství [obratnost v rozmluvě], počtářství, měřictví, hudby [básnictví] a hvězdářství), jenž by byl povinen zdarma vyučovati žáky při kostele sloužící, jakož i jiné chudé, maje za to jisté příjmy od kostela. Školám těm říkalo se studium svobodných umění neboli studium částečné (partikulární). Taková škola byla u sv. Víta v Praze zřízena najisto již r. 1248 a měla tak chvalnou pověst, že z Rakous, Štýrska a Bavor přicházeli mnozí do Prahy na učení. O této škole podává zprávu Engelbrecht, opat kláštera admontského ve Štýrsku; píše totiž, že r. 1271 přišel na studie do Prahy, kde pod mistry Očkem a Bohumilem v gramatice a logice znamenitě prospěl, a pod mistrem Řehořem ponejprv přednášky o přírodovědě slyšel, naučiv se tu i básnictví.

Z takových vyšších škol vycházeli časem jednotliví učenci, kteří na místě, jež se jim zdálo býti vhodným, ohlašovali přednášky své o některém předmětu, a nezřídka mnoho posluchačů přilákali. Tak učený Abelard († 1142) zařídil v Paříži přednášky o filosofii a bohosloví a míval prý někdy až 20 tisíc posluchačů; v Bologni (v Itálii) přednášelo se právo, v Salernu lékařství. Teprve koncem XII. století spojili se učení kněží v Paříži ke společným přednáškám o všech těchto čtyřech hlavních vědách: bohosloví, filosofii, právu a lékařství, a tak povstala první vysoká škola či universita (všeučiliště).

A papežové byli hlavními podporovateli universit, obdařující je různými právy, výsadami a nadacemi, biskupové pak, jsouce nejvyššími dozorci nad nimi, dávali se zastupovati kancléři. Za dvě století povstalo na 50 universit, což nejlépe svědčí

o vědeckém duchu za středověku; a do reformace počítalo se v Evropě přes 70 vysokých škol.

Profesory na universitách byli s počátku sami duchovní, později i laikové. Františkáni a domini-káni vymohli si jen těžce právo, že směli mítí dva členy svých řádů mezi učitelstvem universitním.

Nával posluchačů byl veliký; tak v Bologni 10.000, v Paříži 20.000, v Praze až 36.000, v Ox-fordě prý až 60.000; a jednou bylo prý v Paříži více studentů nežli všeho jiného obyvatelstva.

A když návalem tím hynula víra i mrávnost mnohých, zřizovány jsou koleje s bursami, t. j. domy, v nichž jistý počet studentů pod dozorem profesorů bydlil a míval své přednášky. Takovou první kolejí byla v Paříži Sorbona, založená r. 1253 od kanovníka Sorbona. S počátku bydlilo tam 16 chudých kněží a učitelů bohosloví, později vý-hradně jen profesori bohosloví a také studenti uni-versity pařížské.

V Praze pro starší profesory určena byla kolej Karlova (nynější Karolinum na Ovocném trhu); skoro naproti ní byla menší kolej krále Václava pro mistry mladší. Tito mohli mítí u sebe studenty na bytě a k posluze.

Bursy bývaly soukromé ústavy, jež zakládali si mistři, když koleje pro vzrůstající počet poslu-chačů nestačily.

Jelikož university neměly s počátku vlastních budov, konaly se přednášky a disputace v jednotli-vých kolejích a bursách, po případě v bytu pro-fesora. Teprve od XV. století zřizují se pro univer-sity zvláštní budovy, pohřichu s primitivním zaříze-ním; v posluchárnách nebylo lavic, studenti psali na kolenou nebo si přinášeli vlastní stoličky; v zimě bývala podlaha pokryta slamou. Činnost učitelská na universitách záležela jednak z přednášek,

jednak z u č e n ý c h h á d e k či disputací. Podkladem přednášek bylo hotovou a prokázanou pravdu dále vykládati a ji obhajovati. Proto nedopouštěla se žádná odchylka od toho, co pravdou se uznávalo, a podkladem přednášek byly tudíž určité předeepsané texty: na fakultě bohoslovecké Písmo sv. a různé summy (snůšky) theologické, na fakultě právnické rozličné kánony, dekrety církevních sněmů a římské kurie, později codex Justinianus, na fakultě lékařské Hippokrates a Galenus v latinských překladech, na fakultě filosofické Aristoteles. Texty, jež měly se vykládati, rozdělovaly se počátkem semestru mezi učitele dle jistého pořádku.

Druhou částí studia na universitách byla u č e n á h á d á n í, disputace. Co v přednáškách dle předeepsaného textu bylo vyloženo, mělo v disputacích býti procvičeno, aby se zjistilo, že posluchači látku dobře pochopili a si osvojili. Jeden den v týdnu (v Praze sobota) vyhrazen byl disputacím, a nekonaly se proto přednášky. Až do XVIII. století konaly se u nás na universitách přednášky i disputace latinsky.¹³⁾

VII.

Kterak papežové fedrovali university.

Papež Innocenc III. dal r. 1203 universitě pařížské právo, aby před soudy mohla se dáti zastupovati syndikem, t. j. svým právním zástupcem a obhájcem.

¹³⁾ Novák Tomáš, Zásluhy církve katolické v středověku. Časopis katol. duch. 1870, str. 241 a n. Téhož, Obrazy z dějepisu církve Páně, díl II., Praha 1877, str. 186 a n. Ottův Slovník naučný, díl XXVI., Praha 1907, str. 188—189.

Papež Honorius III. ujal se r. 1216 svobody studentů proti magistrátu v Bologni a r. 1219 zakázal kancléři university pařížské vyloučiti některého člena university bez svolení papežského.

Řehoř IX. zakázal r. 1237 pařížskému biskupovi jakékoli porušení výsad universitních.

Innocenc IV. založil universitu při papežské kurii v Římě, ujal se studujících v Paříži, aby byly jejich nebyly zdražovány, a universitě dal právo, mít vlastní pečeť. Tak dosáhla pařížská universita přízní papežů znenáhla plné samostatnosti.

Mikuláš III. (1277—1280) propůjčil pařížským profesorům přednost přede všemi profesory universit ostatních.

Poněvadž při promociích vyvinula se veliká nádhra, vystrojovány hostiny, dávány dary, papežové Alexander III. a Klement V. ustanovili, že doktorandi při promoci nesmějí více vydati, nežli určitou sumu peněz. Ti, kdo by doktorát udělujíce tento rozkaz přestoupili, měli býti od udělování doktorátu suspendováni.

Papež Klement VI. získal si nesmrtelné zásluhy o naši českou vlast, schváliv bulou ze dne 26. ledna 1347 úmysl Karla IV. založiti v Praze universitu; projevil pak horlivou žádost i přání, aby to království, jež dobrotivost božská takovou četností obyvatelstva, takovou hojností všech věcí obdařila, rovněž na poli věd bylo úrodné, a jakož oplývá zlatem i stříbrem, tak aby předčilo vědami; aby ploidilo muže zdravého důvtipu, ctnostmi ozdobené a rozličných druhů uměním vzdělané, i aby tam bylo zřídlo nevysychající, z jehož plnosti by všickni literárního umění žádostiví mohli čerpati. Z těchto příčin a pro příjemnost města Prahy k užítku netoliko obyvatelů téhož království a zemí kolem něho ležících,

nýbrž i všech jiných, kteří z rozličných krajů světa k tomu městu budou se sbíhati, svolil papež, aby v Praze bylo obecné učení na věčné časy se všemi dovolenými fakultami; rovněž aby učící tam i studující všech práv a svobod směli užívatí, kterých doktoři, lektoři a studenti při každém obecném učení užívají. Dále aby v každé fakultě, kdož řádně zkoušce se podrobili a právo učení (*docendi licentiam*) či hodnost nebo titul mistrovský obdržeti chtějí, skrze své učitele byli představeni vždy pražskému arcibiskupu, jenž by po náležitém šetření licenciát, hodnost nebo titul mistrovský jim udělil, kterýž jim ve všech zemích a při všech jiných učeních obecných, kamž by kolivěk se obrátili, má plně příslušet s právem svobodného učení.¹⁴⁾

Kdo měli nějaké obročí církevní a chtěli na universitě studovati bohosloví, směli z nařízení Alexandra III., Innocence III. a Honoria III. po 5 let vzdáleni býti od svého benefícia, aniž ztráceli jeho důchodův; a veřejný profesor bohosloví na vysoké škole mohl žíti vzdálen od svého obročí i bez svolení svého biskupa. Ano s dovolením svých církevních představených mohl míti veřejný profesor universitní tytéž výsady, učil-li jiným vědám, nežli theologickým.¹⁵⁾

VIII.

Papežové podporovali studium řeckých a římských klasiků, kupovali rukopisy a zakládali knihovny.

Již papež Vitalian (657—672) poslal do Anglie učeného mnicha Theodora, aby tam šířil stu-

¹⁴⁾ Viz Tomek, Dějiny university pražské, str. 8—10 a téhož Dějepis města Prahy, díl III., str. 270.

¹⁵⁾ Dr. Jos. Samsour, Papežové v dějinách, str. 146.

dium klasické. Řeholníci v Irsku pěstovali až s vášnivou láskou klasiky.¹⁶⁾

Na obecném sněmu ve Vienně r. 1311 nařídil papež Klement V., aby na universitách v Římě, Paříži, Oxfordě, Bologni a Salamance ustanoveni byli vždy dva profesori pro klasické a semitské řeči.

Papež Lev X. koupil dějiny Tacitovy nalezené ve Vestfálsku za 500 skudů (skud = asi 5 K).

Mikuláš V. (1447—1455) zval učence do Říma, zřizoval pro ně stolice, dal přeložiti četné klasiky řecké do latiny a posílal učené muže do světa, aby hledali a kupovali rukopisy řeckých klasiků, takže napsal o něm jeden současník, že prý se zdálo, jakoby chtěl celé Řecko přenést do Italie.¹⁷⁾

Týž papež založil knihovnu vatikánskou a obohatil ji tak, že při jeho smrti (1455) měla již 5000 svazků.

Sixtus IV. (1471—1484) obohatil knihovnu vatikánskou a otevřel ji veřejnosti.

Lev X. (1513—1521) předčil všecky své předchůdce — mimo Mikuláše V. — podporováním klasicismu a skupováním rukopisů.

Podobně vedl si papež Pavel V., koupiv rukopisy z kláštera bobbijského v severní Italii, blíže Pavie. Rukopisy ty jsou z X. století a nalézají se nyní v Římě, Miláně a v Turině.

Alexander VIII. (1689—1691) koupil vzácnou knihovnu švédské královny Kristiny, v níž bylo na 1900 rukopisů.

Papežové Klement XI. a Innocenc XIII. sbírali především rukopisy východní.

¹⁶⁾ Dr. Jos. Samsour, Papežové v dějinách, str. 72.

¹⁷⁾ Novák Tomáš v Časop. katol. duchov. roč. 1870, str. 248.

Benedikt XIV. získal dvě cenné sbírky, a to markýze Capponiho a kardinála Ottoboniho.

Konečně papež Lev XIII. učinil knihovnu a archiv vatikánský přístupnými badatelům všech národů a vyznání.

IX.

Zásluhy papežův o umění.

Je-li předmětem vědy pravda a předmětem umění zobrazení pravdy v krásné formě, uvěříme i bez důkazův a dokladů, že papežové věnovali umění všecku péči. Jeť předmětem náboženství věčná pravda, prazdroj vši pravdy a soujem vši krásy, neboli dle sv. Augustina věčně stará a vždy nová krása. Dějiny pak dosvědčují, jak v každé době vynasnažovali se papežové všecka umění dáti do služby náboženství, vznešené nauky sv. víry učiniti výtvořky uměleckými věřícím pochopitelnými. Stavitelství, řezbářství, malířství, sochařství, hudba, zpěv, poesie stály ve službách papežů, by povznášely křesťanské náboženství.

Co v tom směru vykonali, o tom svědčí zejména Řím. Celé věčné město nad Tiberem je velkolepým chrámem umění, kam nastávající umělci ze všech končin světa rok co rok putují, aby na uměleckých pokladech v Římě nashromážděných se vzdělávali a zdokonalovali. A nejen Řím, nýbrž všecka téměř musea na světě svědčí o uměnímilovnosti římských papežů.

Kdybychom chtěli vylíčiti zásluhy papežův o umění stavitelské, sochařské, řezbářské a malířské jenom v Římě, bylo by nám procházeti ulicí za ulicí, náměstím za náměstím, chrámem za chrámem, museem za museem, palácem za palácem, rozličnými kolejemi, akademii, obrazárnami, knihovnami, veřejnými sady atd. Podáme zde pouze několik ukázek.

Poněvadž chrám sv. Petra od císaře Konstantina Velikého založený na vrchu vatikánském během času sešel, rozhodl se papež Julius II. na jeho místě zbudovati novou, velkolepou svatyni. I povolal architekta Bramanta, aby vypracoval zevrubný plán, a r. 1506 položen základní kámen k této nové budově, jež teprve r. 1626 byla z největší části dokončena a posvěcena.

Původní plán Bramantův byl od pozdějších stavitelů valně pozměněn.

Architekta Dominika Fontanu († 1607) učinil papež Sixtus V. slavným tím, že mu předkládal ku provedení nové a nové projekty; tak stavbu paláce (nyní villa Negroni), stavbu Lateránu, vatikánské knihovny, vodovodu atd. Na rozkaz papežský přepravil z cirkusu Neronova známý obelisk a postavil jej na nádvoří před chrámem sv. Petra.

Architekta Karla Fontanu fedrovali Innocenc XII. a Klement XI., svěřující mu stavbu několika chrámů, paláců a vill.

Když Jan Vavřinec Bernini († 1680) již jako mladík prováděl plastická díla, jež budila úžas současníků, papež Pavel V. doporučil ho kardinálu Maffeo Barberinimu, který dosednuv r. 1623 na trůn papežský pode jménem Urbana VIII., povzbudil Berniniho ke studiu architektury a malířství, načež ho různými pracemi pilně zaměstnával. Prvním větším dílem v obor architektury spadajícím bylo tabernakulum (svatostánek) velechrámu sv. Petra, po němž z nařízení papežského následovaly dvě práce z oboru dekorativní plastiky: fontána na náměstí barberinském a na náměstí španělském. Pro téhož papeže Urbana VIII. provedl náhrobek ve chrámě sv. Petra a později tamže náhrobek Alexandra VII. Urbanem VIII. svěřeno mu také další řízení stavby chrámu svatopetrského, kterého však, když příznivec

jeho r. 1644 zemřel, na čas musil se vzdáti. Za Alexandra VII. Bernini provedl nákladnou kolonádu před chrámem sv. Petra a vedle v paláci vatikánském královské schodiště (scala regia). U obou těchto prací chtěl stavitel způsobem perspektivickým zvýšiti dojem rozsáhlosti a velkoleposti.¹⁸⁾

K okrase četných a velkolepých chrámů vykvetlo záhy posvátné malířství, jež dosáhlo v XV. věku svého vrcholu v Italii, zejména ve Florencii, Římě, Pise a v Sieně. Fra Angelico Fiesole († 1465), Leonardo da Vinci, Domenico Ghirlandajo, Michal Angelo Buonarrotti, dominikán Fra Bartolomeo, Rafael Sanzio, Correggio jsou jména výtečných malířů vlašských, jichž mistrovské práce nebyly dosud ani dostiženy, neřku-li překonány.

A kdo byli hlavními jejich příznivci, podporovateli a obdivovateli? — Současní papežové: Eugen, Mikuláš V., Kalixt III., Julius II., Lev X., Pavel III. a jiní.

Umění výtvarná (sochařství a řezbářství) kvetla ve XIV. století nejvíce ve Florencii; brány baptisteria (křestní kaple) od mistrů Ondřeje z Pisy a Ghiberta z Florencie jsou takovým dílem uměleckým, že sám Michal Angelo o nich tvrdil, že pro svou krásu mohly by státi u ráje. Neméně slavným sochařem ve Florencii byl Donato či Donatello († 1466), jenž byl učitelem mnohých proslulých umělců.

X.

Papožové podporovali stavby mostů.

Papežové podporovali stavby mostů tím, že je prohlašovali za stavby bohumilé, poněvadž sloužily

¹⁸⁾ Ottův Slovník naučný sv. III., str. 855.

obecnému prospěchu poutníků, kupců a vojáků. Porušení mostu pokládáno za svatokrádež. Na stavby mostů byly mostové odpustky; tak vystaven most přes Labe v Drážďanech, přes Rhodan v Lyoně.

Most v Torgavě zbudován z příspěvků za postní dispensy, jež povolil papež Innocenc VIII. r. 1490 na 20 let a Julius II. je o 20 let ještě prodloužil.

V jižní Francii vzniklo bratrstvo Mostařů, kteří měli účelem stavbu mostů a ochranu cestujících; pročež bývaly při mostech kaple a špitály. Bratrstvo to potvrdil papež Klement III. r. 1189.¹⁹⁾

XI.

Papežové mají veliké zásluhy o civilisaci²⁰⁾ a mravnost.

Když po pádu římské říše vše vyšinulo se z kolejí a stará kultura sřítla se v ssutiny, vycházeli křesťanští věrozvěstové do zemí, jež stěhováním národů obráceny byly v poušť. Svou neúmornou prací a námahou budovali na zříceninách nový svět. Neomezovali se však jenom na území bývalé říše římské, nýbrž šli dále přes hranice s křížem v levíci a se sekerou a rýčem v pravici, aby mýtili lesy, vysušovali bařiny v Německu a v severních končinách evropských, kde žili suroví a nevzdělaní ještě

¹⁹⁾ Dr. Frant. Kryštůfek, Církevní dějepis, díl II., sv. 2, str. 793.

²⁰⁾ Civilisace je protivou stavu barbarství u národů nevzdělaných, „divokých“. Civilisace uvádí v lidskou společnost jisté pevné zásady a stanoví práva i povinnosti jednotlivcům, vyrovnává fyzické a nahodilé, různosti mezi nimi i mezi ostatními národy civilisovanými.

národové. Ty naučili budovati stavení, vzdělávati půdu, sázeti a štěpovati stromy, pěstovati zeleninu, zakládati vinice, prováděti rozličná řemesla, upravovati cesty, stavěti mosty a j. v. A při tom s věrou Kristovou šířili i ušlechtilý mrav, zaváděli kázeň a pořádek, odstraňovali mnohoženství, pomstu (krvinu), různé pověry, čáry a kouzla. A křesťanské názory o původu a důstojnosti člověka, o jeho povinnostech a cíli zjemňovaly znenáhla mravy lidu v životě domácím, občanském i náboženském. Kláštery pak zde onde s povolením papežů zřizované, které se držely svých pravidel a následovaly zbožného příkladu svých zakladatelů, odchovávaly mnoho řeholníků i laiků, kteří svítili vzorným životem ostatním věřícím. A brzy objevovali se ve všech stavech věrní následovníci Kristovi a svědomití plnitelé svaté jeho vůle.

Také budila se jemnost mravů zaváděním Božího míru k ušetření lidské krve a k zušlechtění mstivé a náruživé povahy některých lidí. Když se totiž často vzmáhaly rozepře mezi věřícími, vzniklé z ukřivdění, a vedly ku krevní pomstě, provázeny jsouce násilím a nekonečnými soudy, jež rozhodovaly se zpravidla jen pěstí a mečem, tu vystoupila konečně Církev sama vybízejíc k umírnění a ustání od všelikých různic a sporův alespoň každý týden ode čtvrtka do neděle.

Církev vyžadovala k tomu slavného slibu na místě přísahy (treuga Dei) a synody zvláště v jižní Francii zaváděly tento mír Boží v XI. století, rozšiřující jej i na celý advent a půst, až jej papež Urban II. na sněmu v Klermontě r. 1095 i na výroční svátky Páně a sv. apoštolů zavedl a pro celý křesťanský svět závazným učinil. Sněm lateránský I. r. 1123 ustanovil tresty církevní na přestupníky míru Božího a na IV. sněmu lateránském r. 1215 prohlášen na plná 4 leta. Zachováván jsa

pak téměř celé jedno století působil blahodárně k zušlechtění náruživé a mstivé povahy lidské.²¹⁾

Mimo to vydal již Alexander III. na III. sněmu lateránském r. 1179 zákon, že mnohé třídy lidí, jako: kněží, mnichové, poutníci, kupci, cestující, rolníci s náčiním a dobyt看, jehož ku práci potřebují, mají se těšiti stálému míru.

Neméně přispívaly k odvykání pomsty a k umírnění lidské surovosti — a syly. Asyl (útočiště) bylo místo, kam se vinník mohl uchýliti, aby ho protivníci nedostihli, dokud by žádost pomsty neustoupila chladnější rozvaze.

Právo asylní příslušelo zpravidla kostelům a budovám s nimi souvisícím, pak i nejbližšímu obvodu jejich do 40 kroků při větších, do 30 kroků při menších kostelích, dále hřbitovům ať kolem kostela nebo jinde ležícím, potom klášterům, církevním ústavům a nemocnicím, jakož i palácům biskupů a vyšších hodnostářů církevních.

Kdo se utekl do asyly, byl chráněn před pronásledováním a tresty. Vydání provinilce bylo naprosto vyloučeno, leda že biskup sám některé zločiny z práva asyly vyňal. Každé porušení práva asylního trestáno vyobcováním z církve.

Právem asylním obírali se v novější době zejména papežové: Řehoř XIV., Benedikt XIII., Klement XII., Benedikt XIV. a Pius IX.

V Čechách byl asyl dvojí, církevním a světským právem stanovený. První zmínka o asyly děje se r. 994, kdy manželka jednoho z Vršovců, usvědčena byvši z cizoložství, utekla se k biskupu Vojtěchovi, a slibujíc činiti pokání, prosila ho slzavě za ochranu. Biskup slitoval se nad ní a ukryl ji tajně za oltářem

²¹⁾ Novák Tomáš v Časop. katol. duch., 1870, str. 470.; Fehr Jos., Dr., Der Gottesfriede u. die kath. Kirche. Augsburg 1861.

v kostele sv. Jiří. Leč úkryt její byl Vršovcům prozrazen a ačkoli se držela oltáře, byla přece od zůřivců ven vyvlečena a usmrcena.²²⁾

Pozdější řád českého práva zemského nařizuje: „Kdyby byl pohnaný (a již odsúzený) u hrobu sv. Václava v Pražském kostele nebo před královí českú nalezen, nemá vzat býti, ale pokoje požití.“

V jaké vážnosti mělo staré právo české lásku manželskou a nerozlučitelnost manželů, ukazuje krásně jiné místo téhož řádu: „Tuto znamenaj, že ten pohnaný (a již odsúzený) když by byl u své ženy oddané nalezen a ona jej objala nebo svým rúchem přikryla, že ot nie nemá vzat býti, ani které žalosti trpěti.“

Právo asylní vyrovnávalo v dobách nezřízených poměrů soudních nezřídka nejkřiklavější nesrovnalosti.

Josefínským zákoníkem trestním z r. 1787 bylo u nás právo asylní mlčky zrušeno.

XII.

Papežové bojovali proti různým pověrám.

Vedle živé víry nalézáme za středověku drahně různých pověr, z nichž některé vystupovaly i v rouše vědeckém, jako astrologie a alchymie (či alchemie). Alchymie chtěla z obyčejných kovů dělati zlato, astrologie z běhu a polohy hvězd předpovídati lidem budoucnost.

Umění alchymické bylo s počátku tajené, neboť je papež Jan XXII. r. 1317 přísně zakázal, leč za Karla IV. přicházeli do Čech mnozí podvodní alchymisté. I Arnošt z Pardubic za svých studií v Bono-

²²⁾ Krásl-Ježek, Sv. Vojtěch, Praha 1898, str. 162-163.

nii (Bologna) obíral se alchymií a po arcibiskupu Albíku z Uničova máme alchymistický spis. Rovněž jeho nástupce Konrád z Vechty byl oddán klamnému umění „dělati zlato“.

Kouzla a čáry. Ke zhoubným pověrám čítáme kouzelnictví a čarodějství. Byla to pověra, že prý některý člověk, zejména staré ženy mohou vstoupiti ve spolek s ďáblem a pak škoditi lidem, dobytku, polím a zahradám — čarovati. Kouzelníci chtěli tajnými pověrečnými prostředky (kouzelným proutkem) konati divné věci, vyvozovati účinky neobyčejné, nadpřirozené. Proti čarodějství horlil papež Alexander IV., jenž zakázal trestání čarodějnic, Sixtus IV., který bojoval proti opovážlivosti, žádati na ďáblu odpovědi, a Innocenc VIII., jenž vydal přísné zákony proti čarodějnictví. Tento papež ustanovil v Německu Jakuba Sprengra a Jindřicha Institora za soudce čarodějnic a snažil se dostatí celou věc před soudy duchovní, by poučováním a mírným zacházením uvedl ji v lepší koleje.

I papežové Alexander VI. a Lev X. měli co činiti s touto pověrou, která řádila zejména v Německu.²³⁾

Český kníže Břetislav II. rozkázal již r. 1092, aby všichni kouzelníci byli vyhnáni ze země.

Sem spadají i ordalie či soudy Boží.

Lid, jsa veden přílišnou důvěrou v bezprostřední zakročení Boží k obhájení nevinu člověka, utíkal se k ordaliím, Božím soudům či očistám, jež byly sedmery:

a) očista ohněm, když obžalovaný žhavé železo na očistu do ruky vzal anebo po žhavém železe kráčel a nespálil se;

²³⁾ Dr. Fr. Kryštůfek, Církevní dějepis, díl II., sv. 2., str. 791.

- b) očista v o d o u, když obviněný ve vařící vodě držel ruku, nebo do studené vody byl potopen a voda ho přijala;
- c) očista b o j e m; souboj mečem nebo kyjem. Vítěz prohlášen za nevinna;
- d) očista k ř í ž e m; žalobce i obžalovaný postaveni pod kříž s rukama na způsob kříže rozpiatýma. Komu dříve sklesly, byl pokládán za vinného;
- e) očista m a r a m i; byl-li někdo podezřelý z vraždy, položena mrtvola na máry a podezřelý musil se jí dotknouti. Začala-li mrtvola krváceti, změnila-li barvu nebo se pohnula, byl podezřelý vinen;
- f) očista s v ě c e n í n o u; obžalovanému dali do úst kousek svěceného chleba a kousek svěceného sýra, obé určité váhy. Když nemohl toho spolknouti nebo dusil-li se, prohlášen vinným;
- g) očista n e j s v ě t ě j š í s v á t o s t í O l t á ř n í. Obviněnému podáno Tělo Páně; zůstal-li zdrav, uznán za nevinna.

Papež Mikuláš I. († 867) a Štěpán VI. († 891) opírali se ordaliím, až je Innocenc III. na IV. sněmu lateránském r. 1215 úplně zrušil a zakázal.

Soudy Boží spočívaly tedy dílem na pověře, že oheň a voda, jakožto dobří živlové nevinnému neuškodí, nebo že voda nic nečistého do sebe nepřijme, dílem na pevné důvěře, že Bůh nedá zahynouti spravedlivému, byť zázrakem měl zakročiti.

Osvícený arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic zakázal duchovenstvu všelikou účast při ordaliích, načež Karel IV. je zcela zrušil.

XIII.

Papežové chránili utiskovaných a ujímali se jinověrců, zejména židů.

Kdo nikde nenalézal práva, spravedlnosti ani pomoci, utíkal se v soužení svém do Říma, kde jistě

našel ochranu v nátlacích, útěchu v opuštěnosti, pomoc a zakročení ve prospěch svůj u nástupce sv. Petra.

Tak — ať příklad dáme — k papeži Juliovi I. utekl se od Arianů a jiných bludařů krutě pronásledovaný patriarcha alexandrijský sv. Athanasius, k papeži Damasovi sv. Basil, metropolita kappadocký, k Innocenci I. sv. Jan Zlatouústý; v Římě hledali a našli ochrany sv. Anselm a Tomáš Becket, když byli pronásledováni v Anglii; první u papeže Urbana II., druhý u Alexandra III.

Za Klementa XI. přišlo do Říma na 3000 duchovních, kteří musili opustit Sicílii, a papež poskytl všem útulek i chleba.

Když Theutberga, Berta, Ingeburga a jiné královny a kněžny byly od svých manželů zapuzeny, obrátily se do Říma k papeži.

Kde hledala posledního útočiště Kristina, královna švédská? — U papeže.

K papeži obraceli se zapuzená knížata s trůnu, okradení princové, utiskovaní poddaní, když panovníci vymáhali velkých daní, nebo vydávali špatné peníze, dovolovali lichvu a j. v.

Přemysl Otakar II., aby nabyl od židů peněz na výpravy válečné, dovoloval jim vyždimovati český lid lichvou; a tu papež Klement IV. na synodě r. 1267 pohnal jej z toho k zodpovědnosti a naléhal, aby se tomuto zlořádu položily meze.

Podobně činili i jiní papežové, jako: Alexander III., Urban III., Innocenc III., Řehoř IX. a X., Klement V., Lev X., Innocenc XI., Benedikt XIV., kteří stále obnovovali církevní nařízení na ochranu chudých proti nesvědomitému vykořisťování lakotnými věřiteli, proti vyděračům-lichvářům.

Církev však svými zákony nejen že chránila chudáka proti útisku lichvou, nýbrž zřizováním půjč o-

ven (zastaváren) poskytovala v nouzi postaveným za malou náhradu okamžitou pomoc.

Když pak proti oprávněnosti půjčoven bylo tu a tam brojeno, papežové ujímali se jich horlivě a dali je na V. sněmu lateránském (1515) a na sněmu tridentském (1545—1563) přímo schváliti a postavili je pod vrchní dozor církevní.

Jako papežové ujímali se křesťanů-katolíků proti jejich utiskovatelům, tak vystupovali rozhodně i na prospěch jinověrců, kdykoli jim bylo křivděno od křesťanů. Zejména ujímali se pronásledovaných židů.

Židé byli hned od založení Církve nepřáteli křesťanův a když se rozptýlili po veškerém světě, zmocnili se obchodův a nabyvše jmění, lichvařili s penězi. Mimo lichvu dopouštěli se podvodů, krádeží, tajení věcí ukradených, falšování mincí a dluhopisů a jiných ještě zločinů. Pro tyto a jiné zločiny křesťané židů nenáviděli a někdy je pronásledovali. Papežové ujímali se jich vřele.

Když ve Francii a Neapolsku strádali velkými nátlaky, obrátili se na papeže Řehoře I. Velikého s prosbou za ochranu.

Papež nařídil biskupům francouzským i biskupu neapolskému, by postarali se o to, aby židé nebyli utiskováni, při svých náboženských úkonech vyrušováni, a aby získávání byli ne přísností, nýbrž mírností, zejména ulehčováním břemen a dávek.

Křesťanům pak v Etrurii zapověděl co nejprísněji z židů činiti otroky. Podobná nařízení vydali: Alexander III., Klement III., Innocenc III. a IV. a Řehoř IX. Všecka ta nařízení byla přijata do zákoníku církevního a nabyla tak obecné platnosti.

Zejména ujímal se židů papež Innocenc III., který ve svém obranném spisu napsal: „Křesťané

nesmí židů vyhubiti, aniž je bez příčiny a práva trápiti bitím nebo bez soudního nálezu sahati jim na život. Také nečiňte jim žádných překážek, aby v synagogách služby Boží po svém způsobu náležitě mohli konati; a jsou-li vám poddáni, nenutte jich v sobotu k těžké práci. Pod trestem pak vyloučení z Církve nezpustošujte jejich hřbitovův a z lakoty nevyhrajte jejich mrtvol. Rovněž nenut žádný křesťan žida ke křtu, leč by dobrovolně a veřejně chtěl jej přijmouti, an kdo násilím jest pokřtěn, nemá víry. Neboť ačkoli nejsou křesťany, mají přece právo na naši (papežskou) ochranu, pod kterou je také dle příkladu našich předchůdců z křesťanské lásky chceme vzíti.“ Nařízení to opakovali Innocenc IV. a Řehoř IX.²⁴⁾

Když r. 1349 zuřil v Evropě mor, který měl v zápětí krvavé pronásledování židů, jako by oni byli jeho původci, takže na tisíce jich ve Štrassburku, Špýru, Vormsu, Mohuči a jinde od lidu bylo povražděno, zakročil proti rozzuřenému lidu papež Klement VI. a popřál ve svých zemích útočiště pronásledovaným.²⁵⁾

XIV.

Dobročinnost papežů.

Od pradávna byly v Římě tak zvané diakonie, kde chudí milodary podporováni a nemocní nad to ošetřováni.

Papež Hadrian I. uspořádal chudinství, zřídil diakonie v každé farnosti římské a nadav je nemo-

²⁴⁾ Novák, Obrazy z dějepisu Církve Páně, str. 211.; dr. Kryštůfek a j.

²⁵⁾ Innsbrucker Zeitschrift 1880, str. 594.; dr. Kryštůfek, Všeobecný církevní dějepis, díl II., část II., str. 392.

vitými statky. Mimo to jídalo denně u papežského stolu 100 chudých.

Rovněž štědrotou papežů postaráno o chudé cizince ve zvláštních domech, v nichž zdarma byli hoštěni — *xenodochia*, *hospitalia*. Takových dobročinných ústavů bylo v Římě a po Itálii značný počet; podobně i v říši francké, neboť papež Hadrian I. naléhal důtklivě na přitele svého Karla Velikého, by takových ústavů v zemích alpských se ujal, což Karel a jeho nástupcové horlivě činili.

K ústavům těm přidružen Innocencem III. nový, bohatě nadaný ústav pro sirotky a nalezence, veliká to budova pod názvem „*hospicu s. Ducha*“, která až po dnes hlásá velkodušnost svého zakladatele. Benedikt XIV. rozšířil jej tak, že mohl pojmouti přes 3000 dítek.

Když za válek křížových šířilo se z východu na západ hrozné malomocenství (lepra) a nebezpečí nákazy vymáhalo zvláštních opatření, budovány nemocnice — *nosocomia*.

Řehoř XIII. vystavěl r. 1561 asyl (útulek) pro žebráky, až pro ně Sixtus V. zbudoval velkolepý chudobinec. Za tohoto papeže nebylo prý v Římě na ulici viděti žebráka. Za jubilea r. 1575 stravoval přes 200 tisíc poutníků. Když r. 1582 nastal hlad, papež Řehoř XIII. věnoval na nákup chleba a potravin přes 50 tisíc dukátů. Na výbavu chudých dívek vydal za 13 let, co byl papežem (1572—1585), přes 5 milionů korun.

V jubilejním roce 1600 stravoval Klement VIII. a na svůj náklad ubytoval statisíce poutníků, myl jim nohy, předkládal jídla, což mnohé jinověrce dojalo tak, že se stali katolíky.

Alexander VII. zvětšil dva špitály a za moru rozdával mezi lid obilí.

Papežové: Pavel I., Řehoř I. Veliký, Lev III., Paschál I., Štěpán VI., Eugen IV., Pius V., Klement IX., Innocenc III., Lev XII. a jiní navštěvovali osobně chudé nejen v ústavech, nýbrž i chudé, vdovy a sirotky po domech; rovněž i vězně.

Papež Klement XI. dal r. 1703 dle nákresu Karla Fontany vystavěti rozsáhlou polepšovnu pro mladé vězně, takže polepšovací metoda zrodila se v Církvi katolické. Papež sám to byl, jenž napsal stanovy pro polepšovny. V Římě byla první věznice s oddělenými světničkami.

Klement XI. poskytl r. 1706 během dvou měsíců 454 chudým dívkám výbavu, aby se mohly provdati.

Klement XIV. nařídil r. 1770, že do nemocnice sv. Rocha mají se přijímati jenom ženy těhotné.

Innocenc XII. určil palác lateránský chudým za špitál, a pro žebráky zřídil útulek u sv. Michala; nad to založil apoštolský hospic, při němž byla rukodílna na vlnu, kde 800 dělníků mělo obživu.

Rovněž Pius VII. založil hospic, který četným osobám skýtal práci.

Dobročinností předčil nad jiné zejména Pius IX., který mezi chudé a na výbavu chudým dívkám rozdál miliony.

A jak nynější sv. Otec Pius X. podporoval nešťastníky po hrozném zemětřesení na Sicilii a Kalábrii, je dosud v živé paměti.

Papežové neskýтали pomoci jen chudým v Římě a Italii, nýbrž i nešťastníkům v Polsku, Řecku, Paříži po válce r. 1871 atd.

Příklady zde uvedené jsou ovšem jenom d r o b t y, sebrané se stolu dobročinností římských papežů.

XV:

Papežové vážili si učenců, umělců, vůbec mužů vynikajících a vyznamenávali je.

Když učený Lanfrank přišel do Říma pro pallium arcibiskupské, papež Alexander II. povstal s trůnu svého, šel mu vstříc a políbiv jej, pravil: „Toto na znamení mé úcty před Lanfrankem učencem.“ Po té navrátil se s ním ke trůnu, doložil: „A nyní učin ty, co tobě náleží učiniti mně jako hlavě Církve a nástupci sv. Petra!“

Když Lanfrankův nástupce, arcibiskup Anselm, přišel do Říma, poručil papež Urban II., aby bydlil vedle jeho vlastních pokojů. I pozdější papežové měli učence, jako badatele Jana Mabillona († 1707), archaeologa Bernarda Montfoukona († 1741) a jiné v uctivosti, a když přišli do Říma, přijímali je se zvláštními poctami.

Dr. Josef Hergenröther, profesor bohosloví ve Vircpurku a znamenitý dějepisec církevní, jmenován byl r. 1879 kardinálem a papežem Lvem XIII. postaven v čelo archivu vatikánského, kterýžto úřad zastával svědomitě až do své smrti r. 1890.

Výborný apologeta Fr. Hettinger († 1890) a profesor universitní ve Vircpurku jmenován papežským prelátem.

Papež Julius II. (1503—1513) byl mocným protektorem a nadšeným obdivovatelem malíře, architekta a sochaře Raffaela Sanzia; rovněž Lev X. byl velkým ctitelem jeho umění.

Slavného benátského malíře Tiziana hostil papež Pavel III. ve Vatikáně, když r. 1545 pobýval v Římě.

Giovani Lanfranko († 1647) slavný malíř a rytec italský, vyznamenán od Urbana VIII. řádem Kristovým.

Přední badatel v katakombách Giovanni Battista de Rossi těšil se zvláštní přízni papeže Pia IX., který rovněž nejednou navštívil našeho sochaře Václava Levého v jeho římském atelieru, když pracoval o „Madonně na trůnu“ a o „Sv. Alžbětě“.

Kdysi vcházel ďakovarský biskup Jiří Strossmayer do sálu, kde Pius IX. seděl na trůnu. Papež spatřiv Strossmayera, povstal a obrátiv se ku přítomným hodnostářům církevním i světským, zvolal: „Ejhle, apoštol!“ Po té šel biskupovi vstříc a objal ho srdečně.

DOSLOV.

Vylíčil jsem v tomto spisku zásluhy papežů jenom v povšechných rysech beze všech detailův a podrobnějších dokladů, takže látka v jednotlivých kapitolách jest takoruka letmo nastíněna.

Zevrubnější její zpracování ponechávám peru obratnějšímu, literátu mladšímu.

Spisy, jichž bylo použito.

- Borový Klement Dr., Dějiny diecése pražské.
Praha 1874.
- Černohouz Jan, Sbírka historických příkladů z
dějin slovanských. Praha 1895.
- Ježek Jan, Jan z Jenšteina. Hlasy Katol. spolku
tiskového, Praha 1900.
- Krásle-Ježek, Sv. Vojtěch. Dědictví sv. Prokopa,
Praha 1898.
- Kryštůfek Fr. Dr., Všeobecný dějepis církevní.
Díl I.—III. Praha 1882—1892.
- Novák Tomáš, Zásluhy církve katolické ve středo-
věku. Časopis katol. duchovenstva 1870, 241
a 459.
- Novák Tomáš, Obrazy z dějepisů církve Páně.
Praha 1877.
- Ottův Slovník naučný, díl I.—XXVIII. Praha
1887—1909.
- Pojednání v Blahověstu roč. 1861, str. 313—316.
- Samsour Jos. Dr., Papežové v dějinách. Brno
1908.
- Samsour Jos. Dr., Několik statí z dějin a života
církve katolické. Hlasy Katol. spolku tiskového.
1909.
- Samsour Jos. Dr., Obrazy z dějin církve katolické.
Hlasy Katol. spolku tiskového. 1910.
- Tomek Václav Vlad., Dějiny university pražské.
Praha 1849.

* * *

- Andrew Fr. v., Eine Gallerie berühmter Päpste.
Würzburg 1873.
- Brischar J. Dr., Papst Innocenz III. und seine
Zeit. Freiburg 1883.
- Donin Lud., Kirchenhistorische Analecten. Graz
1877—1888. 7 Bände.
- Fehr Jos. Dr., Der Gottesfriede und die katholische
Kirche. Augsburg 1861.
- Hammerle Andreas, Geschichte der Päpste. Klagens-
furt 1907—1910.
- Hefele K. J. Dr., Das Christentum und die Wohl-
tätigkeit.
- Hefele K. J. Dr., Das Christentum und Sklaverei
ve knize Beiträge zur Kirchengeschichte, Tü-
bingen. B. I.
- Hergenröther J. Dr., Handbuch der allgemei-
nen Kirchengeschichte. Freiburg i. B. 4 B. 1873.
a. n.
- Pastor Lud. Dr., Geschichte der Päpste seit dem
Ausgang des Mittelalters. Vychází od r. 1886.
- Pinard A., Die Wohltaten der kathol. Kirche der
Menschheit und der Welt. Wien 1858.
- Rotzinger Anselm, Reich Gottes auf Erden.
München 1912.
- Schrödl K., Geschichte der Päpste. Mainz 1873.
- Vikari Herrm. v., Das Papsttum in der Geschichte.
Freiburg 1865.
-

OBSAH.

	Str. 5
Úvod	5
I. Papežové hájili svobody a pozemského blaha národův evropských, zachránivše střední Evropu zejména od Hunů, Vandalů, Longobardův a Turků	7
II. Papežové hájili vždy svatosti a nerozlučitelnosti manželství	19
III. Papežové zasazovali se vytrvale a s úspěchem o zrušení otroctví	26
IV. Papežové byli zprostředkovateli míru a rozhodčími soudci mezi znepřátelenými vladaři a národy	34
V. Papežové byli vždy horlivými šířiteli víry	38
VI. Péče papežův o školy nižší a vyšší . .	44
VII. Kterak papežové fedrovali university .	49
VIII. Papežové podporovali studium řeckých a římských klasiků, kupovali rukopisy a zakládali knihovny	51
IX. Zásluhy papežův o umění	53
X. Papežové podporovali stavby mostů . .	55
XI. Papežové mají veliké zásluhy o civilizaci a mravnost	56
XII. Papežové bojovali proti různým pověrám	59

	Str.
XIII. Papežové chránili utiskovaných a ujímali se jinověrců, zejména židů	61
XIV. Dobročinnost papežů	64
XV. Papežové vážili si učenců, umělců, vůbec mužů vynikajících a vyznamenávali je	67
Doslov	68
Spisy, jichž bylo použito	69
